

સમાજિક સંકટ.

૨૧૩૦

સમાજનાં સકંતમાં સપડાયેલી

સ્વરૂપવંતી મુંદરી
O. T.

28 MAY 1958

પ્રમુદ કલો:— 217

રતનશાહ મિ. અચારીયા.

ટે. નં. ૩૮૦-૩૮૪, કાફરડા મારકેટ, મુંબઈ.

કીંમત... બે ...આના

૧ તક ચુકશો ના જી. રૂપાયા સાતના પુસ્તકો માત્ર રૂ. પાંચમાં!

“કુક ખરો યુરોપ કેમ જશે?”

રૂ. દોઢ હજારમાં ૪ માસ સુધી યુરોપનાં શહેરો ફરી આવવા ક્યાં રહેવું-ખાવું, ક્યાં ફરવું, નાણાં તેમજ તંદરોસ્તી કેમ બચાવવા? મોજ શોખ ટુટલી હદ સુધી ભોગવવી વગેરે માછડ જેવી ઉપયોગી બાબત તેમાં સમાયેલી છે. વાંચતા તમને એમજ લાગશે કે જાણે વગર પ્રવાશે યુરોપ ફરી આવ્યા.

ગુજરાત વિશ્વવિદ્યાલય ગાંધીનગર

૨૧૮૭

કિંમત ૦.૨૦

પ્રથનામ

સાહ્યકૃતિ સંસ્થા

વેળાકેટલું

ચિત્રાર કો. ૪ આના.

“આવ બળા-પકડ ગળા” નવો રમુજ નાટક—

હરદુ ગાયનો સહિત બાહર પડ્યો છે કોમિત ૪ આના.

હવે પ્રમાણેના સાત પુસ્તકો એની સામટી કોમિત રૂ. ૬-૪-૦ થાય છે, તથા પેષ્ટ ખર બાર આના મળી કુલ રૂ. ૭ થાય છે તે રૂ. ૫ નો મની બાહર કરનારને અમારા પેષ્ટ ખરે ખર પોંચતી કરશું. વી પી થી મંગાવો તો તેના ખરચના ૪ આનાની ટીકીટ પહેલેથી ખીડશે જી.

મુંબઈ ક્રાઈસ્ટ આર્કેટ અગામી એજન્ડને ત્યાંથી હાથાહાથ ખરીદનારને રૂ. ૫ માંથી પણ પેષ્ટેજના બાર આના કાપી આપવામાં આવશે. જેથી સામુદાયિકાને રૂ. ૨ નો રૂપીનો લાભ છે. ટુકાણું કા મારકેટ

સમાજીક સંકટ.

સમાજનાં સકંજમાં સપડાયલી

સ્ત્રી પત્ની સુંદરી.

[લખનાર:—બહેરામ સોરાબજી ગીમી]

“વાર્તા વિભાગ” ડૉ. કાકરડ મારકેટ, મુંબઈ.

પ્રકરણ—૧ ભુ.

“ઓ પરમાત્મા, હવે મને તારે દ્વાર તેડી લે.” આટલા શબ્દો ઉચ્ચારી તે વૃદ્ધ બાઈ બેભાન થઈ ગઈ. તેણી ૫૦ વર્ષની વયની એક ઘરડી બી હતી. છેલ્લા ૧૦ વર્ષથી છાતીનાં રોગથી પીડાતી હતી. તેના પતિ શિક્ષક હતા. તેઓનાં વિવાહ થયા પછી થોડાજ સાલમાં તે મૃત્યુ પામ્યો હતો.

તે વૃદ્ધ બીને પેટે માત્ર એકજ સંતાન હતું. અને તે પણ છોકરી, નટલે મા તેમજ દીકરીને ગુજરાન ચલાવવું અશક્ય થઈ પડતું હતું, પણ બીજો કશો માર્ગ ન હતો.

૧૭ વર્ષની વયની સુંદરી તેની માતાને ગંદા બિછાણમાં સમડતી હતા. પોતાની પ્રિય માતાને કાંઈ પણ રીતે માંદગીમાંથી બાકરવા રાત્ર દી’ પ્રભુ પાસે દુવા માંગતી. તેનું નામ સરોજ હતું.

તેની માતા તેને તેમ કરતાં અટકાવતી હતી. કાંકે લાખાં સમયથી બિછાણે હોવાથી તેને પોતાની માંદગી અકારી થઈ પડી હતી. પણ રીતે પ્રભુ તેને જલદી તેના દ્વારમાં તેડી લે એમ તેણી ઇચ્છતી.

આજે દીવસ ભરતકામ તેમજ ગુંડણ કરી તેઓને નિર્વાહ

કરતી. જે પ્રભુએ આપણને જન્મ દીધો છે તે આપણુ.
પણુ રીતે મેવા મિહાઈ નહિ પણુ જે ટક અથવા એક ટંકનો દાળ ર.
તો આપશેજ. પરંતુ તેની માતાને સારી કરવા માટેના પૈસા ક્યાંથી પે.
કરવા તે માટે સરોજ ખુબ અકળાતી હતી.

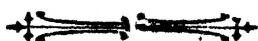
પ્રકરણ—૨ જી.

સરોજ પાતળી, હંચી, જુરી આંખો ધરાવતી કોઈક હોર્નિયુડની રાજ
રમણીઓને પણુ જે ધડી ચકિત કરી નાંખે તેટલી સુંદર હતી. તેના
હાંખા કાળા વાળ તેના સ્વરૂપમાં જોર વધારો કરતા હતા. તેની હડપચી
પાટલી તેમજ અણીયાલી હતી. તેનું મોંદ કંઈક ગોલ આકારનું હતું.
જેવારે તેનાં હાંત જાણે દાડમની કળા માફક દીરતા હતા. તેણી એટલી
તો સ્વરૂપવંતી હતી કે કોઈ શ્રીમંતોની તેણી પર નજર પડે તો તેઓનાં
મહેલની રાણી પણુ ખનાવી દે.

સરોજ જે પૈસા મેળવવા માંગે તો પુરુષોને લલચાવી કોઈપણુ ભોગે
નાની મોટી રકમ મેળવી શકે. પણુ ના, કદી નહિ. એ પૈસાને તેણી
નીચક સમજતી. એવા વગર મહેનતનાં પૈસા કમાવા તરફ તેને ધિક્કાર
હતો. એવી રીતે પૈસા મેળવવા કરતાં તો મહેનત મજુરી કરી જે કંઈ
મહેનતનો અદલો મળે તેમાંથી સુખે દાળ રોટલો ખાતો તેને વિશેષ
પ્રિય હતો.

કોઈ કોઈવાર તેને આતશય સંતાપ થતો. કાંકે દીવસ-દીવસે તે
માતાની સ્થિતી અગડતી જતી હતી. આપણ સાચવા માટે પાસે
પણુ ન મળે. એટલી કંગાળ સ્થિતી ? કુદરતનો કેટલો કડથુ કો
પિછણી, નેકાને રસ્તે ચાલનાર મા દીકરી જીપર કેટલો આપ ?

સરોજ ગરીબાઈથી ન ડરી ગમે એટલી વિપત્તીઓ પડી છતાં
પર શ્રદ્ધા રાખી, ધીરતા પકડી સઘળું સહન કરતી.

પ્રકરણ—૪ બુ.

એક દીવસ તેની માતાને છાતીમાં અતિપથ વેદના થઈ. તેનાથી તે દુઃખ કેમ ખમી શકાય? ડોક્ટરને તેડાવે તો તેની મોટી શી ક્યાંથી લાવે? એટલે રડતે મુખે તેની માયાળુ માની ખાટ સોડ બેઠી, છાતી પર ગરમ પાણીની ખાટલીનો સેક કરવા લાગી.

આવી રીતે આખો દીવસ પુર્યું થયો. પૈસાની ધુંધમાં અંધ બનેલા પાડોશીઓ પણ કંઈ મદદ કરતા ન હતા. એટલે મરીખ બાપડી સરોજ આખી રાત કેમ જાગશે, તે માટે તેની વૃદ્ધ મતા વિશ્વાસ કરતી હતી.

રાતે પડી ચુકી હતી. મગનમાં તેમજ સર્વ ઠેકાણે અંધકાર માલમ પડતો. સરોજના ઘરમાં એક ખુલ્લો દીવો બળતો હતો. તેની માતા “ઓહ પ્રભુ, હૈ પરમાત્મા, ઓહ ઇશ્વર”ના પોકાર કરતી કરતી આંખ બંધ કરવા લાગી.

સરોજ નેના માતાના ખાટલાની નહીકજ બેઠી હતી. એટલે તુરત તેની વ્હાલી માતાને વળગી પડી. તેણી ખુબ રોષ પોતાની માને બેભાન સ્થિતીમાં પડતી છાંડી તેણી ઘરનાં પાછલા ભાગમાં ઝડપથી દોડી ગઈ. એક પળમાં તેણી કાંદો લઈ આવી. કોલનવોટર શું ચીજ તે તેને શી ખખર? એટલે કાંદો ફાડી તેની માતાનાં નાંક આગળ ઝાલ્યો.

“ઓહ હવે તારું શું થશે? તેણી કંઈક સુઘીમાં આવી બોલી. સરોજ, મારી સુંદર સરોજ યુવાવસ્થામાં તો તે ખુબ દુઃખ ભોગવ્યું છે, પણ હવે તારી ઉપર વિશેષ વિપત્તી પડશે તું એકલી અટુલી આવા નીચ આચાર વિચારના પાડોશીઓ વચ્ચે કેમ દો' કાઢશે? તારું ગુજરાન કયમ થશે? સરોજ, મારા મરણની બીએ મારો એક શબ્દ સ્વીકારે તો હું શાંતિથી ઇશ્વર આધિન થઈશ.”

“ફેવરીટ” આખા હિંદમાં એકજ એવું ગુજ
માસીક પત્ર છે કે જે દર તા. ૧ લી એ
તથા તેનાં દરેક પાનાં વાંચવાબેગજ

પ્રકરણ—૪ થું.

સરોજ આપડી ફસડાઈ પડી. પ્રભુએ તેનાં માથા પરથી પિતાનું છત્ર ઉઠાવી લીધું તો તેણી જેમ તેમ માતા સાથે દીવશેઠા કાઢતી હતી પણ તેમાથે તેનાં પર ઓછી આપદા હોય તેમ તેની માતા મૃત્યુને શરણે થવાની તૈયારીમાં હતી.

તેણીએ તેની માતાનાં ગળાઈ ગયલાં શરીર ઉપર એક પછી એક ચુંબન લેવા માંડ્યા. તેની માતાએ આંખો ઉંચી કરી સરોજનાં સુંદર મ્હેરા પર એક વાર ફરીથી દ્રષ્ટી નાંખી

સરોજને કંઈક હિંમત આવી તે સમજી કે પ્રભુ કદાચ તેને માથે તેની વૃદ્ધ માતાને સારી કરશે. સરોજ બંને હાથે તેને વળગી પડી. અને તેણી માતાનો મરણની ધડીનો શબ્દ સદા પાળશે એવી તેની માતાને ખાતરી આપી.

પેલી ઠોસી બોલી, “પુત્રી સરોજ જે તારે આ જગતમાં કાંઈ પણ સુખ જોવું હોય તો કોઈ શ્રીમંતના પુત્ર જેડે વિવાહ કરીશ” આટલા શબ્દો બોલી તેણીએ જોર જોરથી શ્વાશ લેવા માંડ્યો.

થોડી મીનીટ પસાર ન થઈ તેટલાં તેની બહાલી માતાની છાતી, ઉપર નીચે થતી બંધ થઈ ગઈ, સરોજ ખિચારી ગભરાઈ ગઈ. “મા, મા, મને પણ સાથે લઈ જા.” સરોજ બોલી, મા સાંભળે ક્યાંથી ? તે તો ક્યારની આ જુદી જગત છોડી જઈ સ્વર્ગમાં સીધારી હતી.

તેની મીઠી, મધૂર, જગતના કોઈ પણ ભાગમાં ન મળી આવે તેવી વફાદાર, પ્રેમાળ માતાનો આત્મા ક્યારે ઉડી ગયો. તે પણ સરોજ જાણવા ન પામી.

પ્રકરણ—૫ થું.

પર શ્રેષ્ઠની માતાને મરણ પામ્યાને એક વર્ષ વહી ગયું. માબાપનાં ની અનાથ યુવતી સરોજ દુઃખે દહાડા કાઢતી હતી.

સરોજને સ્વપ્નમાં આવ્યું તેમાં તેણીએ બાલ્યું કે તેની કહેતી હતી કે “સરોજ તું હજી સુધી પરણતી

કેમ નથી ? મારો વિલાપ હવે જુલો જા. અને કોઇ શ્રીમંત યુવક સાથે વિવાહ કરી નાંખ, ગરીબીમાં એમ ક્યાં સુધી સમજાયા કરશે ?”

તેણી નિંદ્રામાંથી જાગૃત થઈ. ભયંકર સ્વપ્નાનો ભેદ તુરત પામી મઠ. સરોજે તેની માતાને મરણ વેળાએ વચન આપ્યું હતું કે તેણી તેનો શબ્દ ઉપાડી લેશે. અને શ્રીમંત પતિ સાથે વિવાહ કરી એક પત્નીવૃત્તા પુત્રી તરીકેની પવિત્ર દરજ્જા અદા કરશે.

હવે રોયા કરવાથી શું વળે ? મા મરણ પામી, પિતા પણ સ્વર્ગે સીધામાં. ન મળે ભાઈ કે ન મળે બહેન અરે, તેણી કેટલી અભાગણી કે તેને સહાય થવા કોઇ સગું બહાણું પણ આપ્યારે હતું નહિ.

આપડી સરોજ જેમ તેમ દાળ રોટલી ખાઈ દીવસો વિતાવતી હતી. તેથી સ્વર્ગમાં તેની માતાનો આત્મા કકળતો હશે. એવા વિચારથી સરોજે નક્કી નિશ્ચય કર્યો કે થોડાક માસમાં કોઇ પૈસાદાર પતિ સાથે વેશવાળ કરવાં.

સરોજ એક બોલા સ્વભાવની નારી સંસાર શું વસ્તુ છે તે કેમ જાણે ? માઆપની સેવા ચાકરીમાં નિમગ્ન રહી, મજૂરી કરી પૈસા પેદા કરનાર કાવળી કન્યા સરોજ, પૈસાવાળાનાં પુત્ર સાથે પરણવાથી કેવી દશા થતી હશે, તે શું જાણે ?

હવે તેણીએ પોતાની હેતીલી સખીઓની સાલ્લતાથી કોઇ સારા યુવકની શોધ કરવા માંડી. નાની વયમાં દુઃખ ભોગવનાર ભારજને પૈસાદાર પતિ મળે તો તેણી હવાઈ ક્રાઈસ્ટા ખાંધે તેમાં શી નવાઈ ? સરોજે વિચાર કર્યો કે તેનાં વિવાહ થશે, પછી તેણી કંઈક સુખી દીવસો જેવા પામશે, અને દુઃખમાં કુખી બઈ દરીદ્ર દીવસો કાઢતી હતી, ને હવે સદાને માટે જુલો જશે.

પ્રકરણ—૬ હું.

મનુષ્યનું ભાગ્ય ફરતાં વાર લાગતી નથી. કોઈ માનવીનાં ભાગ્યનું એક ખાંખનો એક પલકારો માર્યે તેટલાં બદલાઈ જાય છે. જેવારે વળી કોઈનું ભાગ્ય મહીનાનાં મહીનાઓ તો શું પણ દાહોકાઓ વહી જવા પછી પણ બદલાતું નથી. આપડી સરોજને પણ ઉપલી ખીના ભાગ્ય પડી તેણી

ખીજી યુવતીઓ જેમ સ્કુલ માસ્તરણી થવા યત્ન કરતાં નિબંધન જતી કોઇ ઠેકાણે બાળકોને જોઇ પૈસામાં બચાવવાનો વિચાર કરી ખખર કાઢતી તો ત્યાંથી પણ ઉત્તર નકારમાંજ આવતો.

સરોજે અવાર નવાર ખીજ ખીજ સિતલ રથજોએ સાંજનાં સમયે ફરવાનું શરૂ કર્યું તેણી જ્યાં આગળથી પસાર થતી ત્યાં આગળ સૌ કોઇ તેણીને બાળતા હતા. તેણી મનમાં કંઈક અંશે આનંદ પામી.

એને હવે આશા ઉત્પન્ન થઇ કે તેને કોઈ પણ પૈસાવળો યુવક ટુંક સમયમાં હવે મળી જશે. એક દી'એ સરોજ રસ્તા ઉપરથી પસાર થતી હતી. તેની પાસેથી એક સુંદર શેવરોલેટ સૂર-સૂર-સૂર કરતી જતી હતી. તેમાં કોઇ ઇંગ્લીશ લગડામાં સજ્જ થયેલો હિન્દુ યુવક બેઠો હતો.

મોટર હંકારતા તેની દ્રષ્ટી અણુધારી સરોજ પર પડી. સરોજનો સુંદર મહેરો જોઈ પેલા યુવક પ્રેમ ઘેલો થઇ ગયો. તેને ગાડી ધીમી કાઢી. સરોજ ને શોખીન યુવકો વિષે કશું જ્ઞાન ન હતું કે કોઈ સુંદર પુરુષ ને કેવી રીતે આકર્ષવો.

તેણી મોટર ધીમી કરવાનો બેદ જાણી શકી નહિ. સરોજ પણ તેને જોઇ કંઈક ખેંચાઈ પણ પુરુષોની મજાકને ઉત્તર કેવી યુક્તિથી વાળવો તે ન જાણવાને લાગે સડસડાટ ચાલી ગઇ.

પેલા નવયુવકે સરોજની પાછળ ધીમે ધીમે ગાડી હંકારી, ગાડી નવી હોવાને લાગે કેવલ અવાજ ન કરતી હતી મોટર ચલાવનાર યુવકે સરોજની પાછળ ગાડી લઈ જઇ, હોર્ન વગાડ્યું. સરોજ ચમકી ઉઠી. એક ચીમની સાથે તેણી જમીન પર પટકાઇ પડી. તુરંતજ પેલા પ્રેમ ઘેલાએ તેને જમીન પરથી ઉંચકી લીધી, અને મોટરમાં બેસાડી.

સરોજ હવે જાગૃત થઇ. પોતાને પારકા પુરુષની ગાડીમાં પડેલી જોઇ ગભરાઈ ગઇ. પેલા યુવકે તેને ધરે ગાડીમાં છોડી આવવા અરજ કીધી. પેલી કહેવત છે કે “હર્ષને જોઇતું વેદે કરમાવ્યું.” તેવી રીતે સરોજને પણ પારકા પુરુષ સાથે મિત્રાચારી બાંધવાની તક મળી.

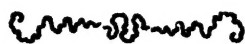
સરોજનાં ઘર આગળ ગાડી ઉભી રાખી. તેણી વીસમી સદીની ઉછા-જળા છોકરીઓનાં જેવી ન હતી. એટલે ‘આભાર’ કહી ઉતરી પડી, અને

સહા કાળ નહેર ખબર વંચાતી કેમ થાય ? આ આપણા તે આપી જુઓ. ૧૬

પેલો યુવક ગમગીન રહેરે ચંદ્રમાનાં તેજને પણ ઝાંખ લગાડે તેવા સુદર રહેરાની સરોજને છોડી ધરે ગયો.

આખી રાત સરોજ ને નિંદ્રા ન આવી. તેણીએ આખી રાત્રમાં સંજ્યાબંધ સ્વપ્નાઓ ભાસ્યા, પેલો ખુબસુરત મોટર માડીનો માલીક તેની ચક્ષુ સામેથી એક મીનીટ પણ ખસી શક્યો નહિ.

પ્રકરણ—૭ મું.

પ્રભાત પડી ચુકી હતી, સુર્યનાચણ તેમના પ્રકાશિત કારણે પૃથ્વી પર પાંચરી રહ્યા હતા. તેટલાં સરોજે મોટરનો અવાજ સાંભળ્યો, તેણી ઉતાવળે પગલે બારી આગળ આવી ઉભી. ખુશાલી વચ્ચે તેણીએ જોયું કે એક દીવસ અગાઉ તેને જે યુવક મોટરમાં ધરે પુગાડી ગયો હતો. તેજ પાછો નજરે પડ્યો સરોજે છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

તેણીની છાતી ધડકવા લાગી, પેલો યુવક પ્રભાતના પ્રદરમાં કેમ પાછો આવ્યો ? શું તે સરોજ પાછળ પ્રેમ ઘેસો જન્યો હતો કે ? સરોજને ચિંતા થઇ, તેણી બારી આગળથી ખસી ગઇ.

થોડી પળમાં ટક-ટક-ટક બારણા પર ત્રણ ટકોરા પડ્યા, સરોજ જાણે કાંઈ જાણતી ન હોય તેમ, કમાડ ખોલવા પહેલા 'કાણુ છે' નો પોકાર કર્યો.

ઘરની બહારથી પેલા યુવકે કહ્યું, “ના-કોઈ નહિ એતો હું નટવર છું.”

સરોજ તુરત પામી ગઈ, કે તે પેલા યુવકનોજ અવાજ હતો. અને વળી તેણીએ મોટરમાંથી ઉતરતી વખતે સેક-હેન્ડ કરતાં તેના હાથ ઉપર N અક્ષરની વોટી દીડી હતી. એટલે વિના ભયે બારણું ખોલ્યું.

તે સરોજને જોતાંની સાથે મોં મલકાવી હસ્યો. સરોજે પણ તેનાં ઉત્તરમાં મોંઢ મલકાવ્યું, સરોજને ત્યાં ન મળે ખેસવા માટે ખુરસી, કે લખવા માટે ટેબલ, તેણી વમાસણમાં પડી ગઈ.

નટવર ચતુર હતો, સરોજની કહણાઈ તે વર્તી ગયો. બે પાંચ મીનીટ ઉભા ઉભા વાત કરી રહ્યા કેડે નટવરે ‘જે જે’ કરી ચાલવા માંડ્યું. અને સરોજની બંગડી કે જે મોટરમાં પડી ગઈ હતી. તે પાછી સપુરક કરી.

હવે સરોજ પણ નટવર તરફ આકર્ષાઈ ગઈ, તેની મીડી મીડી મધ જેવી મલકાઈ મલકાઈને વાત કરવાની ચતુરાઈ જોઈ સરોજ પણ પ્રેમ ઘેલી બની. બંને જણાં પ્રેમમાં પડવાનાં સુખી સ્વપ્નાઓ સેવતાં હતાં.

પ્રકરણ—૮ મું.

સરોજ તેમજ નટવર એકેકને દરરોજ ભેટતાં થયાં. નટવર સમજતો કે તેના જેવો ભાગ્યવાન પુરૂષ કોઈકજી હશે, કે સરોજનાં જેવી સુંદર સ્ત્રી મેળવી શકે, જ્યારે સરોજ મનમાં હરખાતી કે એવી કોઈકજી નારી હશે કે જે નટવરનાં જેવો પુરૂષ મેળવવા ભાગ્યવાન થઈ હોય.

તેઓ વચ્ચે ઘાડ મિત્રાચારી થતી ગઈ. બંને એકેકને ખરાં અંત-કરણથી ચાહવા લાગ્યાં. નટવર દર માસે સરોજને ખર્ચ માટે મદદ કરતો હતો. સરોજ હવે ઉતાવળી થઈ. તેઓનું એકું એટલું સુંદર લાગવું હતું કે રસ્તે ચાલતા દરેક લોકો તેઓની નિંદા કરતાં.

હવે સરોજે કોઈપણ રીતે જલદી વિવાહ કરવા નટવરને બોલાવ્યો. પૈસાનું પરમ સુખ ભોગવનાર ભાગ્યવાન નટવર એકે પગલે વિવાહ કરવા તૈયાર થઈ ગયો.

વિવાહ માટે બંનેએ તૈયારી કરવા માંડી. સરોજે પણ ધામે ધામે તેનાં ઘરમાં ફેરફાર કરવા માંડ્યા હતા. તેનાં અંધારાં ઘરમાં રાત્રીને સમયે જે જાંબો દીવો બળતો હતો. તેની જગ્યાએ ભલુકતી રોશનીદાર પેટ્રોમેક્ષ લાઈટ ઝગઝગતી હતી. સરોજ પણ કાગને ડાળે વિવાહનાં દીવસની રાહ ભેટી હતી. જેવારે ખીજી બાજુએ નટવર પણ ખુબ ઉતાવળો બનતો.

પ્રકરણ—૯ મું.

વિવાહનો દીવસ આવી પુગ્યો નટવરનાં પિતા મરણ પામ્યા હતા એટલે નટવરની મા તેમજ મોટી બહેને ખુબ ધામધુમ સાથે નટવરનાં સંખ્યા અંધ મિત્રોને કંકાત્રી-આમંત્રણ મોકલ્યા હોવાથી તેઓ પણ વિવાહ પ્રસંગે ઉતરી પડ્યા હતા.

સરોજે હવે તેનાં અંધારા, હવા વગરનાં નાનાં ઘરને છેવટના પ્રણામ કર્યાં નટવરનાં ઘરમાં રાજશાહી હાટમાઠ ભેઈ તેણી અચરતીમાં અરકાવ થઈ જતી.

નટવરની બહેન તેમજ મા, સરોજને નટવરની હાજરીમાં માન આપતાં જેવારે તે બહાર જતો ત્યારે બંને મા દીકરી સરોજને કંબતા હતા. કાંકે સરોજ ગરીબ પણ ખાનદાની કુટુંબની યુવતી

હતી. અને એવી પ્રીતની ઊંઘરીને પરણી આવવાથી મણે તેઓનાં કુટુંબને કલંક લાગ્યો. હોય તેમ સમજતાં.

સરોજ સુખી હોવસો. જોવાની આશા રાખતી હતી, તે સમજાવ્યું બળ્લાએ
જરૂર થઈ ગઇ. તેનાં મનની ઉમેદ મનમાં જ રહી ગઈ.

નટવરને પશ્ચુ તેની મા તેમજ બહેન હિરકેરતાં હતાં, કોઇ કોઇ વાર નટવર પશ્ચુ સરોજ પર ખીગ્મક પડતો. નટવરની મા, બહેનને ક્યાં ખમર હતી, કે કોઇનાં સુખી સંસારમાં ઝેર રેડવાથી તેઓની કેવી હાલ બાજે છે? સરોજ મુ'જે મોંહડે સર્વ સહન કરતી. તે સિવાય ખીજે માર્ગ ન હતો.

ખીલતી કળી માફક બાસતી સરોજ ફુલકે મ્હેરે ફરવા લાગી. નટ-
વર પથ્ય હવે લક્ષ્મીબાઈ કરતાં શીખવા લાગ્યો. કેમકે તેનાં કેટલાક મિત્રો
ઉંધે રસતે દોરવતા હતા.

નટવર તેઓ સાથે કલખોમાં બટકવા આગ્યો. જાત જાતના બ્રમ્હ-
નોમાં પડી રહી આપો દીવશ મજાહ છીડાવતો, તેનાં મિત્રો પણ તેને
પ્રેરે બ્રમ્હનમાં મન્યા રહી તાગડધીના કરતા હતા.

એક દીવશ નટવરે સરોજને પણ વ્યથની થવા સાથે આવવા કહ્યું. સરોજ ઠંડીમાર થઈ મધ. વ્યથન જેવી વસ્તુને કદી સ્પર્શ પણ કયો ન કરે. તે યુવતિ દારૂનાં આરમાં કેમ જવાની હિંમત કરે !

નટવરે સરોજને ખુશ માર માયો. તેણી એક હરદ પથ્ર ખેલી નહિ,
નટવર શ્રારામની ધુંધમાં તેણીને એટલો સખ્ત માર મારનો કે સરોજના
હીલ પર લાલ લાલ સોજ પડતા.

ગરમીની સીઝનમાં રળીયામણી તક !

ખંડાલામાં બંગલો—ચાલુ માસથી ભાડે આપવો છે.

શાંત, એલાહેદો, સ્ટેશનની નજદીકેમાં, નવોજ રંગાયલો; નવાંજ ખીલાણ
કંપાઉડ, આગ બગીચો, આખો દીવસ નળના પાણીની રસેચ્છત મગવડ સાથે.
આજુ માસનું માસીક બાડું માત્ર રૂ. ૬૦, સામટી મુદત મટે અથવા સીઝન
અખાલે-(વડું કે ઘટું.)

વધુ વિગત માટે—ડૉ. અચારીઆ સ્ટોર, કાદઈ મારફેટમાં—અંબા.

પ્રકરણ—૧૦ મું.

સરોજ જાજરમાં બરાઈ રહતી, તેણી રાત્ર અને દીવસ તેની માતાને માદ કરતી હતી. કાંકે માતાને શબ્દ પાળવા ખાતર તેણી જીવતાં નહીં દારમાં પડી ચુકી હતી.

નટવર કે જે શરૂઆતમાં સરોજ પાછળ જોડેલો ત્રેમી પાગલ બનતો હતો તેટલો હવે નિરભય બનતો ગયો. સરોજ કોઈ કોઈવાર એક બે દીન ન બોજન જમતી કે ધરની બહાર નીકળતી છતાં પેલાં પાપી પતિ નટવરને તેની લેશ માત્ર ચિંતા નહોતી.

સરોજ તો નટવર પાછળ જીવ પટકી મેલતી, નટવર મોડી રાત્રે ધરમાં આવતો ત્યાં સુધી રશોધ પથુ ન જમતી એક પવિત્ર પત્ની તરીકેની પવિત્ર ફરજ તેણી સારી રીતે સમજતી હતી. છતાં પેલો નકટ નટવર તેને પળેપળ હાડમાર કરતો.

નિર્દોષ, નેકાની રાહ ચાલનારી નમાની નારી સરોજ તેનું દુઃખ કોણની સમક્ષ ખાલી કરે ? પતિ પથુ ફર નીવડ્યો. સાસુ તેમજ નણ્ડ તો તેને ગુલામની માફક ગણતાં ત્યારે હવે તેને દીલાસો કોણ આપે ? દુઃખી સરોજ મનમાં ને મનમાં મુંઝાતી.

“ પ્રભુ મને સહાય થા. ” સરોજ કકળતા કંઠે બોલી. આકાશ બાણી નજર કરી તેણી જાણે પરમેશ્વર સાથ વાર્તાલાપ કરતી હોય તેમ હિંચે બેઈ ચમ્પુમાંથી આંસુઓ ખેરવવા લાગી

સરોજની એકજ મીડી આશા હતી. પ્રભુ તેની તે ફક્તિજીત કરે તો તેણી આટલે વિલાપ ન કરે. આ આશા તે બીજી કંઈ નહિ પથુ તેને પેટે એક પુત્ર કે પુત્રી અવતરે એવી હતી.

ગરીબના બેલી કોણ ? બેળા સ્ત્રીઓને સયતાની પંખમાંથી મુક્ત કરનાર કોણ ? પ્રભુ—વળી બીજું કોણ હોઈ શકે ?

પરમેશ્વરે જાણે તેની અરજનો સ્વીકાર કર્યો હોય તેમ સરોજને પેટે એક પુત્રી અવતરી, સરોજ હાંધેલી ચમ્પ ગમ્.

તેના હાંધેના પર ન રહ્યો, કાંઈ ના તો સરોજ તેનાં પાળકની કાળજી કરી દીવસ પસાર તો કરી શકે ?

નટવર હવે પિતા થયો. તેનો સ્વભાવ વિચીત્ર પ્રકારનો હતો. પિતા

અવાથી જેવારે કેટલાકો ખુશ થાય, ત્યારે નાલાયક નટવર નાખુશ થયો.
તેને ખાળકને હાથમાં પટીક ન લીધું કે ના રમાડ્યું.

આપડી સરોજ તે ઝોછ મનમાં ખુશ બળતી. એક પિતા જેવો પિતા તેનાં પહેલ વહેલ્લા બાળકને રમાડે પણ નહિ. સરોજ તે નાની વયથીજ દુઃખ સહન કરતી આવી હતી. એટલે શ્રેષ્ઠીને જેટ ગણા સહન કરી જતી.

કોઈ કોઈ વેળા તેણી આસુથી भरपुर આંખોએ પોતાનાં બાળકને જોઈ
સંતાપ કરતી.

પેલું આગક દીન પ્રતિદીન મોટું થતું ગયું. તેનું નામ જમના રાખ્યું.
 કેમકે નટવરની માતાનું નામ પણ જમના હતું. સરોજનો વિચાર તેની
 પુત્રીનું નામ શાન્તા રાખવાનો હતો. કેમકે તેની માતાનું નામ રાખવા તેણી
 આતુર હતી પણ નટવરનું તેણી પર દયાથી હોવાથી તેમ કરી ન શકી.

૫૬૨૭—૧૧ મું.

સરોજ અતિપય કાળજી લઈ જમનાને ઉછેરતી. જમનાને મહેરા પ્રત્યક્ષ તેની માતાનાં મહેરાને ખજોતો આવતો હતો હવે જમના સાત વર્ષની વયની થઈ ચુકી.

જ્યારે પ્રજ્ઞ તેનો કુર પિતા નટવર તેની માયાળુ માતાને દુઃખ દેતો હતો અથવા મારકાંડ કરતો ત્યારે તેણી અંબીર ચહેરે સર્વે બાધ્યા કરતી.

નટવર પણ સારી પેઠે સમજતો હતો કે જન્મનાનું મન તેનાં તરફ ન હતું. એટલે તેને એમથી રમાડતો નહિ. રમકડાં શું વસ્તુ તે તો જન્મના જાણુતી પણ ન હતી. કેમકે નટવર હવે વંદી ગયો હતો તેને કોઈની પરવાહ ન હતી એટલે કેઈ દીવશ તેની પુત્રી માટે એ ચાર પૈસાની દીગથી પણ ન લાવતો.

જમનાની ફેઈ તેમજ દાદી તેને ઠાકણથી ન ખોલાવતાં સરોજ સાથે શત્રુ
ની માફક વર્તન ચલાવે પણ આ નિદોષ નાની વયનાં બાળક સાથે શું કામ તેઓ
આવી વર્તણૂક ચલાવે.

એક દિવસ નદવરે કથામાં જઇ ખુબ મનરા પાધા. મોડી રાત

થઈ છતાં નટવરનો પત્તો ન મળે. સરોજ તેમજ જમના તેનો શક જોતા ૧૧ વાગ્યા-૧૨ વાગ્યા-એ થયા તો પથુ નટવર ન આવ્યો.

સરોજ તો જમનાને સુવાડી ખારી પર વાટ જોતી હોતી. નટવર લગભગ ત્રણ વાગ્યાને સમયે લાડતી સ્થિતીએ અપશબ્દ બોલતો બોલતો ખરના દાદરા પર ચઢ્યો.

તેને આવી સ્થિતીમાં જોઈ સરોજ ગભરાટમાં ગરકાવ થઈ ગઈ. રખેને નટવર તેને માર મારે તેના ડરથી ધ્રુજતા હસતે કમાડ બોલવા ગઈ.

મદીરાપાન કરી મસ્ત બનેલા નટવરે સરોજને આવતાંની સાથે એક ધક્કો માર્યો તેણી જમીન પર પછડાઈ પડી. પેલો પાપી પિતા તેની નાની બાળકી આગળ ગયો.

જગૃત થા, જમના ઉઠ, તારી મા મરણ પામી છે. એની સાથે તું પથુ સ્વર્ગે સીધાર.

પ્રકરણ—૧૨ મું.

લગભગ ચાર વાગ્યા હોવાથી જમના બર નિદ્રામાં હતી, નટવરે તેનો સુકોમળ હાથ પકડી ખાટલા પરથી નીચે ફેંકી દીધી.

સરોજ કે જે બોંય પરજ સુઈ રહી હતી. કંઈક હિંમત હવે તે એકઠી કરી તેની બાળકી પાસે ગઈ, ખિચાઈ સાત વર્ષનું બાળક તેના કસાઈ જેવા ફર હૃદયના પિતાથી કરી ગયું. અને રડવા લાગ્યું.

જમના થોડેવારે ઉભી થઈ. પોતાનાં ફુલ પિતા પાસે જઈ બોલી. "પિતા તું મને માર, પથુ મારી પ્રિય માતાને ન માર, એને ક્ષમા કર. મારી મા માદી પડશે તો આપણને ચાહ પાણી કોણ કરી આપશે ?

નટવર સખ્ત હૃદય ધરાવનાર પુરુષ હતો. છતાં તેની પુત્રીના કહેલા સોનેરી સખુનો સાંભળી તેની આંખમાં આંસુઓ, મોતીનાં દાણાં માફક ચમકવા લાગ્યા. તે લગભગ રોષ પડવાની તૈયારીમાં હતો એટલે ઝોરડો છોડી ચાલી ગયો.

સરોજ હવે જીંદગીથી કંટાળી તેને આ જગત અધારી થઈ પડી. જગતમાં થોડું મથું પથુ સુખ તેનાં બાળ્યમાં ન સરળતું હતું. એકલો તેનાં દુઃખો જીવનનો અંત આણવા આતુર રહેતી.

પતિનાં કડક સખુનો સાંભળી તેનાં નાણુક કાંતો ફાટી જતા. નટવરનાં બહામો મારતાં મોંઢમાંથી બહાર નીકળતા બાણુરૂપી શખ્તો. તેહું કોમળ હૃદય વિધી નાંખતા. આવા સિતમો સહેવા સાર તેની પાસે શક્તિ ન હતી.

સરોજો પોતાના શરીર ઉપર કોરોસીન રેડી બળા જવાનો વિચાર કયો. આજે હિંદુ પરણેતરોમાં આવી જાતનાં સંખ્યામંથ કશું બનાવો. બનતાં આપણે વર્તમાનપત્ર દ્વારા પ્રમટ થયલા જોઈએ છીએ. પતિનું સંકટ ન ખમી શકવાથી નિર્દોષ બાળાઓ કુમળા વયે કોરોસીન રેડી ભસ્મ થઈ જાય છે. વળી કેટલીક સ્ત્રી ખુશ્લા બળતા દીવા તેમજ બમંકર રટવનાં ભોગો થઈ પડે છે.

તેણીએ એક દીવસે સાંજે ત્રણ વાગ્યે દીશ પર કોરોસીન રેડ્યું. જમના કે જે તેની પાસેજ ખડી રહી હતી તે તેની માતાને તેમ કરતા જોઈ ડમ થઈ ગઈ.

જમના બોલી “આ તું આ શું કરે છે? શરીર ઉપર મંથ મારતી વસ્તુ કાં રેડે છે?” સરોજો તેને સમજાવી. તેણી મામ.ળુ અવાજથી બોલી “પુત્રી એ તું મારે શરીરે કીડ થઈ છે. તેથી એક પ્રકારના ઔષધ વડે સ્નાન કરે છું.”

પ્રકરણ—૧૩ સું.

કોઈ છે કે ઘરમાં? જમના આ અવાજ સાંભળી બહાર દોડી ગઈ. તેટલાં સરોજો સાડી પર દીવાસળી મુકી અને ધીમે ધીમે હાથ-ફેશ કરવા લાગી.

બહાર જઈ જમનાએ જોયું તો પોસ્ટમેન કામળ લઈ આવ્યો હતો. જમનાનાં હાંથમાં પત્ર આપતા તે અચકાવે તેને કહ્યું “ઘરમાંથી કોઈ બહા માણસને તેડી આવ, તારી મા કે બાપા તો હશેજ?”

જમના દોડતી દોડતી મા આગળ આવી અચરતી વચ્ચે તેણીએ જોયું કે સરોજ જમીન પર બેભાન થઈ પડી હતી. તેનું શરીર તથા સાડી બળતાં હતા.

જમના આજાક આજાકી હતી તેણી તુરંત દોડી જઈ પોસ્ટમેનને તેડી

૧૧] ફરે નવી વાર્તા પ્રકાશ પર પ્રુત નીચે, પેરી કુપની, જે ખાને લેખ છે

લાવી. પોસ્ટમેને યુક્તિ વાપરી સાહે. છોડી સરોજનાં શરીરની આસપાસ તાણીને વિંટાળ્યો. તરત બળતાં બંધ થઈ ગયા.

ગડગડ થતાં નટવરની મા, તેમજ બહેન આવી પ્રુખ્યા, સરોજને હોસ્પીટલમાં ખસેડવામાં આવી.

સરોજે ડ્રેસીન શરીર પર નાંખવા પહેલાં એક કૃષ્ણ ચીઠ્ઠી ટેબલ પર મુકી હતી, તેમાં લખેલું તેના જીવનનું કથણ દાર્તાન સખ્તમાં સખ્ત હૃદયવાળા સખ્તનું પથ હૃદય હૃદયમચાવી મુકે તેવું હતું. જે નીચે મુજબ હતું:-

“હિંદુ સ્ત્રીઓ પર સમાજનો સીતમ કંઈ જેવો તેવો નથી. પતિ મરણ પામ્યો તો બાળ બોડાવી નાંખો, પતિ મોડો આવે ત્યાં સુધી બોજન પણ ન કરી શકાય, પતિ વિના ધરની બહાર ન જવય શરીર ઢાંકવા માટે પુરેપુરા વસ્ત્ર પણ નહિ. એકાદ ફાટી ટુટી સાડીનો કટકો તેજ ધરનો પહેરવેશ અને બહાર પણ તેજ, શું હિંદુ સ્ત્રીઓ ફર પુરષોની ગુલામી સેવવા જન્મ પામી હશે? મારા પતિ માફક હજારો કંગાળ પતિઓ મટા, જુગાર અને મદીરાપાનથી પાયમાલ થઈ તેમની પતિન્યોના લોહી ચુસી લેતા હશે, ત્યારે કહેલું હવે આ જગતમાં જીવવું શા અપનું?”

સરોજ હવે તદ્દન ઠીક થઈ ગઈ, ફક્ત બળી ગયેલી આમડીનાં ડાહ રહી ગયા હતા તેણી પાછી હોસ્પીટાલમાંથી ધરે આવી.

નટવર તો હવે સરોજને નામનો પુરો મુકી બેઠો હતો. પોતાની પત્ની મરે કે જીવે તેની તેને લગારે પરવાહ ન હતી. માઆપના આસરા વિનાની બોલી બાળી નાર સરોજ હવે જગતને મોં બતાવતાં લજવાહ.

“વાર્તા વિભાગ” ના વાંચકો માટે ખાસ લાભ.

નમુના માટે ફ્રી પોસ્ટથી મેલવી શકાશે.

માત્ર આનાની ટીકાટ ખીડે “ફ્રીવરીટ” હિંદના કાષ્ઠથી ભાગમાં અમારા પોષ્ટ ખરચે ધરબેલાં મળી શકશે. આ લાભ નમુનો જેવા તરીકે (એકજ વાર) આપી શકાશે. દેશાવર ખાતે છુટક નકલ વેચનારાઓને જોઈ કમીશન મળશે.

ડૉ. ૩૮૦-૮૪, કોલ્ડ મારકેટ—કુલ્પાઈ.

પ્રકરણ-૧૪ મું.

ખરી રીતે, સરોજે ગભરાઈ જઈ અળી મરવાનો વિચાર છોડી દેવો હતો. પરમેશ્વરે દરેક માનવીની જીંદગીની કદ બનાવી છે. એટલે કવખતે મોંત આવી શકતું નથી.

સરોજને તેનો પતિ તેમજ સાસુ અને નણંદ પંજવવા લાગ્યાં, તેની ઉપર દુઃખના કુંગરો ટુટી પડ્યા માથાપ મરણ પામ્યા, ખુદ પતિ જેવો પતિ પણ શત્રુ થઈ બેઠો. ત્યારે હવે તેણી આ સંકટભરી જગતમાં કેમ જીવી શકે?

જમના દીવસે દીવસે મોટી થઈ ગઈ, હવે તેણી સમજી થવાથી તેની માતા સરોજ ને દીકાસો દેતી, કાંઈ કાંઈવાર જમના કહેતી “મા તું બાપા માટે બળાપો મા કર. એ આપણને હવે સુખેથી પાણીનો ગોટ પણ ગળવા ન દેશે, હવે અહિં રહેવામાં કંઈ સાર નથી. આલ મા ઉઠ દિંમત પકડ અને મારા દયાહીન બાપુનું ઘર છોડી જ આપણે બહાર કંઈ પણ રીતે ફોડી લઈશું.”

પ્રભુએ પણ સરોજ ને પેટ એક પુત્રી અર્પણ કરી; તે પણ કેટલી બાહોશ? આટલી નાની વયે પિતાના પાપી પંજમાંથી મુક્ત કરવા માતાને, જેવી સોનેરી દિવામણ આપે છે, તેવી કાંઈ ૧૫ વર્ષની પુત્રી પણ આપી શકે કે? નાં કદી પણ નહિ.

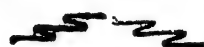
કકળતા સરોજે સરોજ બોલી, “દીકરી તું હજી આજક છે. આ જીવનમાં કુમળા વયની કાવળી કન્યાઓ પુરુષો પેટે ધંધાના ક્ષેત્રમાં ઝીંપલાવે છે. તેઓની ધરી નકરણ દશા થય છે નીચ સ્વભાવનાં નકારા પુરુષો ગરીબો બાળાઓનાં જીવન ધૂળમાં મિટાવે છે નથી તેમણે પોલીસની પરવાહ કે નથી સમાજનો ડર? તેઓ તો કાંઈ પણ રીતે રખડતી મહીલાઓને પોતાનાં સંજ્ઞામાં સપડાવવા સદાએ સ્વપ્નાં સેવે છે.”

જમના જેવી નાની વયની ખીલતી કળી સમાજ શી વસ્તુ છે તે ક્યાંથી જાણે? તેણી આમજ સમજતી કે સ્ત્રીઓ પણ પુરુષ જેમ સહેજાઈથી નોકરી મેળવી ગુજરાન ચલાવી શકે. એને ક્યાં ખમર હતી કે આ જગત માં પેટનો ખાડો પુરવા માટે યુવતી મહીલાઓ પર કેવી કેવી જાતની આક્રમ્ણ આવે છે. દુઃખનાં કુંગરો ટુટી પડે છે. સદાએ વેરનાં વાહન ભમતા રહે છે. અને વળી કેટલીકવાર ઉપરીઓની નિય માંગણીને પણ થઈ પડે છે.

નટવર એક નંબરનો શરાબી તેમજ સફીડોયો હતો. કોઈ કોઈ વાર રાત્રે જમનાને જગાડી પુછતો, બોલ દીકરી કાલે શું આવશે? જમના તેનો અર્થ ક્યાંથી સમજે કે ઉત્તર દે. જમના ધીમેથી બોલી આપા વળી શું આવે? મને તો ભાશ થાય છે કે નિદ્રામાં આવશે.

રેસનો રંગારી, દારૂનો દોસ્ત, સફાનો શોખીન, મવાલીઓનો મિત્ર નટવર હવે માંદો ને માંદો ચાલવા લાગ્યો દારૂ પી શરીરની અંદરનાં સર્વ ભાગો બાળી નાખ્યા હતા, તેને કોઈ પણ દવા કારગત લાગી ન શકતી તે તો કહે તો કે “મને દારૂ અથવા ખેવડો આપશે તો સાંજે થઈ જઈશ.”

સરોજ કે જેણે દારૂનાં દર્શન વટીક ન કીધા હતાં. તે નટવરને દારૂ ક્યાંથી આપે? સરોજની પાસે ખીસામાં મમરા દાકવા એક દોઢીયું પણ નહિ, તે શરાબ ક્યાંથી લાવે?

પ્રકરણ—૧૫ મું.

દીન પ્રતિદીન નટવરની સ્થિતિ લઠ્ઠાતી ગઈ. તેની માતા તેમજ ખંદેન આમ સમજતા કે સરોજે તેને કાંઈ કરી મુક્યું છે. એટલે પળે પળ તેને માણો ભાંડતા.

“દુઃખ પર દામ” તે એનું નામ, એક બાબુથી પતિનો પરતાવો જ્યારે બીજી બાબુથી સાસુ તથા નથુંદનાં તાણાં ટપલા, કેટલી કમનસીબ કન્યા? રાત દી’ પતિ માટે પ્રથ્વાતાપ કરતી પત્ની તેને શી રીતે સાંજે કરે?

એમકડ પીવા માટે નટવર ખુબ તોફાન મચાવતો. જાણે એને દવા પાઈ ને કેમ ટટાર થાય, તે માટે સરોજ સંતાપ કરતી.

પતિ કે જે તેની ગરીબ ગુણવંતી, ગાય જેવા ગરીબ સ્વભાવની સ્ત્રી માંદગી વેળા તેની સેવા ચાકરી કરતી. પમ ચંપી કરતી. માથું પંપાળતી, છતાં નટવરનાં ભેગમાં શું ભૂંસું ભેગાઈ ગયું હતું તે પ્રશ્ન જાણે. તે સરોજની લગારે પરવાહ કરતો નહિ.

જમના પણ હવે તેનાં પિતા માટે જળવા લાગી. કેમકે નટવર હવે અંતની ધડી એ હોય તેમ દીરનો હતો.

૧ સરોજ તેમજ જમના બંને એકમેકને બાથ બીડી ધરના પાછલા ભાગમાં જઈ રૂદન કરતાં. તેઓને તેમ કરતાં કોણ જાના રાખે?

“પ્રભુ, જોઈ પ્રભુ, મને સહાય થા, મારા પતિને આ નિદોષ બાળકને માથે પાછો ઉઠાડ, એને નવું જીવન દે એ મરણ પામશે તો હમે ક્યાં જઈશું ? એકલાં ક્યાં અને કેમ રહીશું ? પ્રભુ, જો હથેર, મારી કંઠળી આંતરડીની આગ હોલવ. અને એને એકા વધુ વર્ષે જીવડ.”

નટવરની જીંદગીનો અંત નહીંક આવી રહ્યો હતો, એટલે પરમેશ્વર તેના કાયદાનો કેમ ભંગ કરી શકે ? હથેરે આખીયે સુષ્ટી માટે નિર્માણ કરેલો કાયદો કેમ તોડી શકાય ? જેવી રીતે સૂર્ય સહવારે પૂર્વમાં જાય તે સદા કાળ તેમજ ઉત્તરે. રાત પછી દીવસ પછી રાત, તે કદી બદલાતું નથી. તેવીજ રીતે એક મનુષ્યની જીંદગીની હદ ખલાસ થતાં તે સ્વર્ગમાં કે નર્કમાં વાસો કરશેજ.

નાભાયક નટવર હવે કંપવા લાગ્યો, જીવતાં જીવનમાં પોતાની પવિત્ર પત્ની ને જે દુઃખો દીધા હતાં. તે માટે પ્રથ્વતાપ કરવા લાગ્યો. હવે તેનું આવી બન્યું હતું જય તેનાં આત્માને પેલી જન્મતમાં કુચ કરી લઈ જવા દેલપી રહ્યો હતો.

રાત્રીનો સમય હતો. જેવારે સો કોઈ, ગરીબ કે તવંગર, દુઃખી કે સુખી, યુવાન થા ધરડા, પાપી કે પવિત્ર પુરુષો ભર નિદ્રામાં પડી ચુક્યાં હતાં. નટવરની મા, ખહેન તથા પુત્રી જન્મના પશુ ધોરી રહ્યા હતાં. ત્યારે એકલી સરોજ તેનાં પતિની સેવા કરતી બેઠી હતી.

તેની જાતી, ઉપર નીચે થતી હતી તેનો આત્મા હજીએ આ જન્મ-તમાં વાસો કરવા લલચાતો હતો. પશુ કુદરતનાં કાયદા આગળ સૌ કોઈ લાચાર છે. તેની જીંદગીની દોરીનો છેડો આવી ગયો હતો. એ જીવનરૂપી દોરી ન ટુંકી કરી શકાય કે ન લાંબી કરી શકાય.

કોઈ પશુ બે જે નટવરને મૃત્યુને આધીન થવા વિના છુટકો ન હતો. જે મિત્રો સુખમાં સદા સાથી હતા. તે હવે તેઓનું કાળું મોં વટીક બતાવતા ન હતા.

“નટવર, નટવર, મુંજ જીવનનાં સાથી મારી જીવનરૂપી નાવનાં સરદાર, આ સુષ્ટીના સમુદ્રની પેલે પાર તરાવી જનાર પતિ. કંઈ પશુ બોલ. તારી મરણની છેલ્લી ધડીએ કંઈ પશુ આશા રોય તે કહે.” સરોજ ક્રિપલા હૃદયભેદક વાક્યો કંઠળતા સ્વરે બોલી.

તદન મફત.

શારીરિક સામ્રાજ્ય સમજવનાર, તંદુરસ્તીનાં નીચમો બતાવનાર, ઉત્તમ સંતતી પેદા થવાનું સાધન કહેનાર અને શરીરના રોગોને મટાડી શરીર બળવાન બનાવવાનો ઉપદેશ આપનાર જીંદગીનું અમૂલ્ય નામનું વૈદ્યકીય પુસ્તક ૯૦) પાનાનું જે કોઈ એક પોસ્ટ કાર્ડ લખી મંગાવે તેને મફત મોકલાય છે પુસ્તક મલવાનું ઠેકાણું:—

ડાક્ટર કાલીદાસ મોતીરામ રાજકોટ
કાઠીયાવાડ

બાદશાહી યાકુતી.

(૨૭૨૨૬)

મને તે કારણથી ગુમાવેલી તાકાત પાછી લાવે છે. પુરુષાતન કાયમ રાખે છે. આ રાજવંશી યાકુતી વીર્ય વીકારની તમામ બાધી મટાડે છે અને વીર્ય ધૃદ્ધ બનાવી ખરું પુરુષાતન આપે છે. ખરી મરદાપ આપનાર અને નબળા માણસને પણ જીવાનની માફક જોરાવર બનાવનાર આ દવાનો લાભ એવા અચારી ખાસ લલામણુ છે. આ દવા વાપરવામાં કોઈપણ જાતની પરેશની જરૂર નથી. ૪૦ ગોળીની ૩મી ૧ ના કા. ૧૦

બાદશાહી યુનાની લેપ ૨૭૨૨૬

ઉમદા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલ છે ખરું પુરુષાતન લાવવા માટે આ લેપ કનકમંદ હલાય છે. આઉંસ એકનો ૩મીના રૂપીઆ આદ.

ડાક્ટર કાલીદાસ મોતીરામ-રાજકોટ-કાઠીયાવાડ

મુંબઈમાં દવા મલવાનું ઠેકાણું:—

મેશર્સ કેમ્પ એન્ડ કું. લીમીટેડ તથા

કાફર મારકેટની અંદર અચારીઆની દુકાને ઉપર.

પ્રકરણ--૧૬ મું.

એતો હવે મરણુતોલ સ્થિતીમાં પડ્યો હતો. ગગનમાં ઝઝકણ થવા લાગ્યું. નટવર જોર જોરથી શ્વાસ લેવા લાગ્યો. અંધ આંખે જમણીથી ડાબી, અને ડાબીથી જમણી આગુ આલોટવા લાગ્યો. એનો આત્મા છેલ્લી ઘડીએ ખુબ ગુંગળાવી રહ્યો હતો.

“ઝોહ, ઝોહ, ઝોહ, મા મારી કને આવ.” નટવર ધીમા સ્વરે બોલ્યો. તેટલાં તેની માતા જમણત થવાથી આવી લાગી. નટવરે એક મોટી ગર્જના કરી. તેની છલ બહાર નીકળી આવી. એનો આત્મા મહા મુશીબતે નટવરનાં હાડપીંજર જેવા હાલકવાલ શરીરમાંથી હીડી ગયો.

મરઘાઓ કુકરે કુક કરી રહ્યા હતા. કોયલો મીઠા મધૂર અવાજે ટૂંક ટૂંક નાં સુંદર સરોદો ભગ્નવતી હતી પોપટ મીટડુ મીટડુ બોલતા હતા પક્ષ એ ઉગ્ગસ થવાથી મળા છોડી અમતેમ હીડી તેઓનાં બચ્ચાં માટે ચારો શોધવા જતાં હતાં સર્વ કોઈ પ્રભાતનું પ્રહર હોવાથી ખુશ દેખાતા જ્યારે નટવર કે જેને ત્યાં ચોવીસે કલાક ગાન તાન, મોજ મગ્નહ, ખાતી પીતી ધીંગા મસ્તી કરતા હતા. ત્યાં આજે શાંતી પંથરાયલી જણાતી હતી.

રેડીયો અને ટ્રાંસમીશનનાં અવાજને બદલે રૂદનનાં પોકારો સર્વ કોઈનાં કાને પડતા.

ચાર દીનની ગુઠી જગતમાં નટવર બલાઇને બદલે નાલાયકી કરી ગયો તેની પત્ની તેમજ પુત્રી જમના વિલાપે વિલાપે અર્ધમુવા મ્મ જતાં.

સાસુનો સીતમ, પતિનો પશ્ચ'તાપ, પુત્રીનો બળાપો, માબાપની મોહીની આ ચાર વસ્તુ તેને ઘેરી બનાવી મેલતી.

અત્યાર સુધીમાં સરોજ પર જેટલો સીતમ વરતાવવામાં આવ્યો હતો તેનાથી વધુ સંકટ તો હવે વરસવા લાગ્યું.

પતિ મરણુ પામ્યો એમાં પત્નીનો શો વાંક ? એની આવરદા ટુંકી હશે ને, નાની વયમાંજ નટવર પેલી જમતમાં હાલતો થઈ ગયો તેમાં પત્ની ને હાડમાર કરવાથી શો લાભ ?

હુઃખી હીલશ્યા યાને સ્વર્ગની સુંદરી સરોજ ઉપર, સમાજમાં સીત-મમરોના બચકર વાંદગા બમવા લાગ્યા હવે સરોજ મભરાઈ મઈ હતી.

તેણી એકલી હોત તો કોઈપણ રીતે ગુજરાન કરી શકત. પણ સાથે નાની વયની બાળકોને કેમ પાળી શકે?

આવા કટોકટીનાં યુગમાં યુવા પુરુષ જેવા પુરુષોને નોકરી વિના ટવણું પડે છે. ૧૫-૨૦ રૂપરૂપીના પગાર માટે ગુલામગીરી વેઠવી પડે છે. છતાં તેઓને નોકરી પરથી કંઈ વખતે નાળાયેર મળશે તે કોઈ જાણી શકતું નથી. ત્યારે સરોજ જેવી જગતના ચિત્ર વિચિત્ર ચમકારાઓથી કંઈવા અનુભવોથી નિરાળા નાર ને કોણ નોકરીએ રાખે? તે ન મળે તો પોશણ શી રીતે થાય?

પેટનો પાતાળ ખાડો કદી ભરાતો નથી. એ કુવારૂંપી ખાડા જેવા પેટમાં નાખો નાખો નાખો અને ખાલીનો ખાલીજ. તો પછી સરોજ કેવી રીતે એ ખાડો પુરી શકે?

નટવરના અવશાનને એક માસ વહી ગયો, સરોજની કડક સાસુ તેને જીવવા જપવા પણ ન દેતી. “નટવરને ખલે તું મરણ પામી હોત તો પાપ ધોવાત” તેની સાસુ સરોજને મેણાં મારતી.

સરોજથી આવા કહણુ શબ્દો શકન થઈ ન શકતા તેને એવો આધાત થયો કે તેની કંપના પણ કરવી કહણુ છે, સરોજ રાત્ર દીવસ મૃત્યુને આમંત્રણ મોકલતી પણ પ્રભુની રજા વિના કોઈથી તેની કચેરીમાં દાખલ થઈ શકાતું નથી એટલે તેણી લાચાર હતી.

ખારીએ બેઠી બેઠી સરોજ વિધાય કરતી. તેને જો ખબર હોત કે પૈસાદારનાં પુત્ર સાથે પરણવાથી આવી કંઠાળ દશા થાય છે. તો તેણી નજર પરણુને. પણ ના, તેણી સાફ મનની નિર્દોષ નારી હતી. આકતથી ડરી જઈ, અથવા એવા પાપી પણ પૈસાદાર પુત્ર જોડે વિવાહ કરી સંકત સેવ્યા વિના તેને માટે બીજો માર્ગજ ન હતો. તેણી તો કોઈ પણ રીતે તેની માતાનો સંપુન પાળવા તત્પર રહી હતી.

તેની સાસુ તેને ખુલ્લે ખુલ્લું કહેતી કે “હવે તું બળીને ભરમ થઈ જ. સાથે તારા બાળકને પણ અગ્નિની હોળીમાં હોમાવ, પતિનાં પુત્ર પછી પવિત્ર નાર કદી પણ જીવી શકતી નથી. માટે તું તારા પતિની લાયક પત્ની હોય તો બળી મર.”

આવા જડખાંતોડ શબ્દો સાંભળી સરોજનું હૈયું છુકે છુકા થઈ જતું.

તેને એમ થતું કે નિર્દોષ લોકો વગર કારણે ધરતીકંપનાં ડાયામાં દટાઈ મરે છે. તેને બદલે જમીનની કાટમાં તેણી દટાઈ જાય તો કેવું સારું?

એ જો જીવતી હોય તો એની નાની બાળકી જન્મનાને માટેજ, બાકી આવા મેહણાં સમજવા કરતાં તો તેણી મૈત વિશેષ પસંદ કરતી હતી, પણ જન્મનાને કાણુ સાચવે?

નટવર જેવા નાલાયક નામે નામીયા થયલા શ્રીમંતની સતિ જેવી નારી હવે ધર છોડી જવા તૈયારી કરતી હતી. બસે જગતમાં દુઃખ સહન કરી, દુઃખે દહાડા રિતાવશું પણ એવી ફર સામુને નમીશું નહિ. કષ્ટ વેડીશું, જીખમરા ભોગવશું, અર્ધી જીખે ખાઈ પચારી વશ થઈશું. અરે એટલુંજ નહિ પણ આત્મ ભોગ આપવા પણ તૈયાર થઈશું પણ તારા જેવી દયાહીન ડાકણો સાથે રહીશું નહિ.

સરોજનાં દીલ કંપાવનારા કંઈક રસીક શબ્દોશ્રી કહાણી સમજી તેની સામુ કંઈક કંપી પણ સરોજ માટે તેને લગાર પણ દયા ન આવી.

દયાની દેવી કૌંવા રકની રાણી એક અંધારી રાત્રીએ તેની ખેડી જન્મના જોડે કમાડ ખોલી ધરની બહાર નીકરી પડી. સાથે તેને એક અતિ ઉપયોગી વસ્તુ પણ લઈ લીધી હતી. આ વસ્તુ તે જીવનું વાજન હાર-મોનીયમ હતું.

સરોજ જોડે તેની માતાનાં ધરમાં હારમોનીયમ જેવી વસ્તુ પણ જીવજીતી ન હતી પણ પરપ્રયા બાદ નટવરે તેને તે બેટ કીધું હતું. એટલે તેણી વગાડવા પ્રેક્ટીસ કરતી હતી સરોજ જેવી ચતુર નાર શું ચીજ ન શીખી શકે?

અમારા રચેલા “તીરે કબ” નાટક વિષે અભિપ્રાય.

શ્રી૦ રતનશાહ અચારીયા તરફથી મોહમેદન સંસારી ઉપલે નાટક, પુરેપુરી જાની અને ઉરદુ ગમન સાથે બહાર પડ્યો છે તેમાં માનુ વેર લેવાને નીકળી સુખી કુટુંબ પાયમાલ કરવા તત્પર થયેલી બાળાને આખર ફેજ કેવો થાય છે તે સમજાવવામાં આવ્યું છે, એક ઇસ્લામી શ્રીમંત એક ગરીબ કુમારી અને બોળવી તે ભરત કરે છે અને તે પછી તેને તપજ દે છે. તેનાથી એક છોકરી થાય છે માતાના આગ્રહથી વેર લેવા નીકળે છે પણ આખરે તેને આપલાત કરવો પડે છે. આ નાટકની ચોપડીની કૌમત ચાર આના છે. ઠે. કાફરડ મારકેટ, સુખપ.

(કુંભજી સમાચાર.)

પ્રકરણ-૧૭ મું.

ધીમે ધીમે તેણી સાઈ વગાડતાં શીખી ગઇ. તેની પુત્રી જન્મના કે જેને સુકોમળ સરોદ સૌ કોઇને આંજી નાંખે તેવા હતો. પરમેશ્વરની ખંતે પર મહેર હશે કે શું તે તેઓ મહોદ્દે મહોદ્દે ફરી ગાઈ વગાડીને બીક્ષા માંગવા લાગ્યા અને સાસુનાં સંતાપમાંથી છુટ્યા.

આવી રીતે તેઓ સહેલાઈથી કમાઈ શકતા પણ આ ધંધો ન જાળવતો કહેવાય. નટવર જેવા શ્રીમંતની પત્ની રસ્તે રસ્તે રઝળી બીક્ષા માંગે એ ન જાળવા એમ હતું.

સમાજનાં સંકળમાં સપડાયેલી સ્વરૂપવંતી સુંદરી સરોજ પર સમાજનો સીતમ વધતો ચાલ્યો. સસુ જે વહુ ઉપર શુદ્ધ કરે તો તેને સહન કરવોજ જોઈએ? અરે, કેવો ગઝબ? ગુલામી પણ હડી જાય. તેઓ પર પણ અટકો અત્યાચાર ન થતો હતો. જ્યારે હિંદુ ખાળાઓ ઉપર આવે. હડહડતો સીતમ? કોઇ શત્રુનાં પણ દયાનાં ઝરા દિશરાષ આવે, જ્યારે સમતાની સાસુઓને વહુઓની દયા આવતી ન હોય.

કેદીઓને કંગાળ કેદખાનામાંથી છોડાવવાને બદલે આવી નિર્દોષ સ્ત્રીઓને સમાજનાં સંકટમાંથી ખસાવી લેવી જોઈએ. વિધવા અનેલી વહુઓ માટે કાષ્ઠા ધડી કાઢવા જોઈએ. સીતમગર સાસુઓ સામે જંગી જોહાદ જગાડી તેઓને ધટતે ફેંચે પુગાડવી જોઈએ.

આવી સ્ત્રીઓને સમાજનાં સપાટામાંથી મુક્ત કરાવવા વિરલાઓએ મેદાને પડવું જોઈએ. એવી જીવતાં મુઠાં મિશ્તાળ મહીલાઓને દુઃખમાં સંપડવા દેવાને બદલે ઉગારી લઈ પુણ્ય પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ.

મવૈયાએ ગાયું છે કે “એક પ્રભુનાં પુત્ર આપણે હિંદુ મુસલમાન” ક્યાં છે, આ વસ્તુનું કોણ પાલકુ કરે છે? હિંદુ મુસ્લીમની બાઈખંધીની ખાત તો ખાગુ રહી. પણ ખુદ પોતાની ન્યાતીનીજ સ્ત્રીઓ પર કતલ અલાવવામાં આવે છે. જે સર્વ એકજ પ્રભુનાં પેદા કીધેલાં છીએ તો વિધવાઓને ફરીજનોતી જેમ હાડમાર કા કરવામાં આવે?

સમાજથી ધિક્કારાયેલી સરોજ હવે ઠીક ઠીક કમાણી કરવા લાગી, જન્મના પણ તેઓના ગીત સાંભળનાર કને જઇ દયાળુ ચહેરે હાથ ધરતી તો દયાળુઓ તેના તરફ કંઈક નાંખતાં.

સરોજ હવે જાણીતી થઈ ગઈ, તેણી હારમેન્યમ ઉપર સારો કાજી કરાવતી થઈ, એક ગરીબ બાપ કે જે તેના પતિ સાથે રહેતી હતી. તેને સરોજને એક નાની બેઠી રહેવા માટે આપી, કોઈ કોઈવાર અનાજ કે ભોટ પણ મોકળતી હતી.

જમના તથા સરોજને એક ગૃહસ્થ પોતાને ધરે કડો પ્રસંગ હોવાથી તેડી, સરોજ મોટી ખુશી સાથે ગઈ. જમનાનો કેમળ કંઈ જોઈ તે આનંદી થઈ ગયો. આખો દીવસ વગાડવાના પાંચ રૂપીયા તે ગૃહસ્થે આપ્યા. અને કોઈ કોઈવાર સંગીત સંભળાવવા આવતી રહેવા સરોજને નોતક દીધું. આ ગૃહસ્થ નટવરનો મિત્ર થતો હતો. તેને માલમ પડ્યું કે તેના મિત્રની પત્ની બીકા માંગે એ ઠીક ન હતું તેને સરોજને તેડી એ બહાને દાન કરવા વિચાર કર્યો.

આ ગૃહસ્થને એક વિચાર આવ્યો કે સરોજ ટેકવાલી સ્ત્રી છે. કદાચને સખાવત સ્વીકારે નહિ તો તેનું અપમાન થાય. એટલે તેને યુક્તિ રચી ગાવા માટે બેલાવી પાંચ રૂપીયા આપ્યા.

સરોજ જે વખતે ગાયનો લલકારતી તે વખતે સૌ કોઈ તેના મુખ જાણી જોતાં તેનો સુંદર ચહેરો કોઈને પણ આકર્ષણ વિના ન રહેતો. પેલા ગૃહસ્થને એક પુરો પુત્ર રણધીર સરોજ પર એકો પડ્યો. રણધીર તેનાં પિતાનો એકપુરો લાડકવાયો પુત્ર હતો. એટલે તેનાં મુખમાંથી શબ્દ બહાર નિકળતાં દરેક વસ્તુ તેની સામે હાજર થતી.

રણધીરે જ્યારથી સરોજને દીડી ત્યારથી તે પ્રેમી પામણ બની ગયો. ખાતું પીતું તેમજ ઉધડું તણ દઈ તે રાત દીવસ ગલીએ ગલીએ સરોજની શોધમાં નીકળતો કોઈવાર સરોજ રસ્તામાં મળતી તો રણધીર તેની પુઠે પુઠે બટકતો અને તેનું સંગીત સમજવામાં લીન થઈ જતો.

એક આખરદાર કુટુંબનો નખીરો, એક રસ્તે રખડતી બીકા માંગીને નિર્વાહ કરતી સ્ત્રી પાછળ આખો દીવસ દોડ્યા કરે એ ન જાણતું હતું પણ રણધીરને અટકાવે કોણ? એ તો સરોજનાં સુંદર સરોજ પાછળ એટલો બધો માંડો બની ગયો હતો કે થોડી થોડી વારે બે આની, ચાર આનો, આંઠ આની ફેંકવાજ કરતો.

સરોજને પણ કંઈક શંકા થઈ દરરોજ આખો દીવસ બટકવા પછી તેણી માંડ માંડ રૂપીયો પેલા કરી શકતી. જ્યારે છેલ્લા થોડાક દીવસથી

તેણી આખા દીવસમાં ત્રણ ચાર ક્ષીયા મેળવતી હતી તેને હજારો વિચાર આવવા લાગ્યા.

રજુધીરનાં પિતાને કાને વાત આવી કે તેનો પુત્ર આખો દીવસ એક ભિખારણ જેવી સ્ત્રી પાછળ ભ્રમ્યા કરે છે. અને તેનાં તરફ પૈસા તો પાણીની માફક વેરે છે. એટલે હવે રજુધીરને તેનાં પિતાએ ઠપકો આપ્યો.

રજુધીરને તેનાં પિતાનાં કડવા શબ્દો કાઠાં માફક પુગ્યા, તેના દીલમાં પ્રેમની આગ વધતીને વધતીજ ગઈ. બહે તેના પિતા તેને ધરની બહાર હાકી કાઢે, તેને તેની ચિંતા ન હતી. એટલે એક ગાંડા માફક સરોજની પાછળ પાછળ ફરતો, તેના રહેઠાણ આગળ જઈ કલાકનાં કલાક રાત્રીએ ખડો રહેતો.

સરોજના દર્શન કરવા રજુધીર રાત્ર દીવસ વાટ ભ્રમ રહેતો, કોઈ સહવારે સરોજ ધરની બહાર મોડી નીકળતી તો તે ગભરાઈ જતો. તેને મનથી સરોજ એક પ્રેમી સ્વજન કરતાં પણ વ્હાલી હતી.

તેના પિતાએ તેને સખ્ત તાકીદ કરી હતી. કે રજા વિના ધરની બહાર રજુધીર નીકળે તો તેને વારસામાંથી ખતરફ કરવો પડશે.

પ્રકરણ—૧૨ મું.

રજુધીર તો સરોજ ને સર કરવા માગતો, કાંઈ પણ ભોંઝે તેણીને બેની પાની બનાવવા ઈચ્છતો, પણ શેઠીયાના પુત્ર સાથે એક હલકા દરબજાની સ્ત્રી કેમ પરણી શકે?

પ્રેમનો પુંજરી રજુધીર સમાજની શરમ પણ ન કરતો, સમાજ તેને હઠધુત કરે તેની તેને શીકર ન હતી, માતા પિતા, બાપ બહેન, પાડોશી, મિત્રો કે સગાં વ્હાલાઓ તેને તેઓની સીડી પર ચઢવા ન દે, તેની તેને ક્યાં પરવાહ હતી?

રાત્રીએ નિદ્રા ન આવતી છુપ છીડી ગઈ હતી. મગજ ભમવું રહેતું. કોઈ પણ વસ્તુ પર ચિત્ત ચે'ટવું નહિ, આ જગતમાં એવું જીવન બધું મધુ' હોય એમ રજુધીરને લાગતું.

સરોજ એને સ્વપ્નામાં દેખાવે હતી. એને બાજુ થતો કે તેણી પણ

એની સાથ પ્રેમમાં હશે. બાપડી સરોજને તો સ્વપ્ને પણ બ્રાંતી નહિ કે રણધીર જેવો લક્ષાધિપતી શેઠીયાનો પુત્ર તેની સાથે પ્રેમમાં હશે.

થોડા દીવસ સુધી રણધીરનાં પિતાએ તેણે પોતાના નોકરોના પહેરા હેથળ રાખ્યો. રણધીર સરોજને ન દેખી શકવાથી પાગલ જેવો થઇ ગયો. રાત્રીએ સ્વપ્નું નિહાળી તે ખડો થતો. જાણે સરોજ એની કને આવી હોય. એની સાથ પ્રેમ પાક બજવતી હોય એમ લાગતું. તે અને હાથો પહોળા કરી, “વહાલી વહાલી મને ભેટ, તારા ગુલાબી ગાલો ઉપર મને બગાર ગરમ ગરમ ચુંબનો કરવા દે. કે મારી અંતરની આગ કમી થાય.” એવા હૈયા હૃદયમચ્ચાવી મેલનારા શબ્દો બોલી આમતેમ દોડતો. અને પછી દુરભાગ્યે રણધીરની ચક્ષુઓ ખુલી જતી અને તેને ભારે આઘાત થતો. કાંકે ખરેખરી સરોજ તેને ભેટવા આવી ન હતી એતો માત્ર સ્વપ્નો હતો.

તેને દીવસે દીવસે શીકષા મારી જતો જોઈ તેનાં પિતા ગભરાયા. રંજેને તેમનો એક પુરો પુત્ર પ્રેમનાં વિચારમાં ને વિચારમાં ખલાસ થઈ જાય. અને તે સદાનો દુઃખી થાય. એ કારણથી કંઈપણ નિકાલ કરવા તેઓ દોડધામ કરવા લાગ્યા.

વૈદે રણધીરને તપાસ્યો. એને બીજી કશી માંદગી ન હતી એતો પ્રેમનો પાગલ હતો. એને સરોજનો ગમ લાગતો.

એને સાંજે કરવા માટે બીજો કશો ઇલાજ ન હતો. ઓશડથી એને લાભ પણ ન થઇ શકતો એનું છુપું દર્દ સરોજ સિવાય બીજું કોઈ સાઈ ન કરી શકે એવું હતું એનાં પ્રેમી જીવનમાં પડેલો કાલિદાસ બા સરોજ સહેલાઈથી રૂઝ લાવી શકે. “ત્યારે કરવું કેમ ?” રણધીરનો પિતા ખજડ્યો.

એની તપીયત ગંભીર થતી ગઈ સાંજ થવાનાં કલા ચિન્હો ભારતાં ન હતા. એ તો જસ રાત્રને દીવશ નીચેની લીટીએ બુખ્યા તરરયા પેટે, લથડતી સ્થિતીએ લલકારતો.

(રાગ—ઝીંદગી હીન્દો હય)

ઝીંદગી, બરબાદ હય, એક મુશીબત, મુઝકો,
એકી અર્જ કરતાં હું, દીલા દો, મેરી સરોજ મુઝકો;
ન મીલે, પ્રેમકી દવા, હુંધો જગતમેં તમામ,
પાગલ હું, દીવાના હું, બતાદો, મેરી હમરત, મુઝકો.

રણુધીરે "લયલા મળનું," "શીરી-દરહાદ" જેવા પ્રેમ કીરસાઓ વારંવાર બાળ્યા હતા. "શીરી-દરહાદ" શીરમનું જાણીતું ગીત "ઝીંઝગી હીજ મેં હય; એક મુશીબત મુંઝકો." એને ખુબજ ગમી ગયું હતું. એટલે એજ રાગ પર એને ઉપલું ગીત રચી કાઢ્યું હતું.

હરેક ધડીએ રણુધીર ઉપલું ગીત એક ગાંડા જેમ એકટીંગ કરી લલકારતો સરોજ કે જે એકાએક રણુધીરનાં ઘર આગળથી પસાર થઈ જતી હતી. તેને કાને કંઈક સંગીતનાં પડવા સમજાયા. તેણી બે પળ સ્તબ્ધ થઈ ગઇ.

‘એકી અર્જ, કરતાં હું; હીલાહો, મેરી સરોજ, મુંઝકો.’

તેણી વિચારમાં પડી, રણુધીરના મહેલ જેવા ઘરમાં, ઝુંપડીમાં રહેનારી આ પર કયો શખ્સ વશ થઈ ગયો હશે? એ આશક કોણ હશે? રણુધીર કે કોઈ બીજો?

હવે સરોજ પશુ ગુન્નવાઇ, તેના દીલમાં દર્દ પેદા થયું, એ દર્દ પ્રેમનું હતું. શું તેણી પુનર્લગ્ન કરવા તૈયાર હશે? નહવર જેવા લક્ષાધીપતિની સાથે વિવાહ કરી એકવાર સંકટમાં સપડાયલી સરોજ પેલા રણુધીરની માંગણી સ્વીકારશે?

ના, કોઈ કાળે પશુ નહિ, પૃથ્વી આકાશ એક થઈ જાય-હિંદુ મુસ્લીમ બાઇ બાઇ અને-પશુ સરોજ કદી બીજવાર વિવાહ ન કરે, એટો એની પુત્રી જન્મનાને ખાતર જીવતી હતી, અને ન કે જગતમાં સમાજના સીતમો સહેવવાને?

હવે સરોજ લગાર પશુ રણુધીરના ઘર આગળથી ખસી નહિ. એ તો જીવ વમરના પુતળાં મિશ્રાળ ત્યાં ઉભીજ રહી. એને અતિથય વેદના થઈ. કેમકે મળ ઉપર રણુધીર એક બંધ ઓરડામાં ધ્રુમ ખરાડાં પાડતો માલમ પડ્યો. સરોજ તથા તેની નજર એક થઈ.

રણુધીરે તેની તરફ દયાળુ ચ્હેરે, કકળતા સહાદે, ધ્રુજતા હાથે એકટીંગ કરી, ઉપર રજી થઈ ગયલી દયાજનક લીટીઓ ગાવા માંડી.

સરોજે તે માથન સમજ્યા બાદ તેનો ઉત્તર વાળ્યો, જે નીચે પ્રમાણે હતો.

(રાગ : કમસા નસીબ લાઈથી)

કમસા નસીબ, લાઈ હું; જીંદગીબર મય, દુઃખીજ હું,

વિવાહ ફરી, મય નહિ કરું, મુંજકા પ્રેમ, જીવ જરે તું;

પ્રેમકી આગ, તું મ મત જલાવ,

મેરે હીલકે તાર-મત અણ અણાવ;

વિવાહ કા ખ્યાલ, છોડ દો, મેરે કુ ભીક્ષા, મંગને દો.

રણધીરની આંખો ફાટી ગઈ, એનું હૃદય જળીને ખાખ થઈ ગયું. સરોજ સાથે વિવાહ કરી સુખી થવાના સ્વપ્ના મિથ્યા ગયા. એનો એકવાર નટવર સાથે પરણી ચુકી હતી. હવે સરોજ પુનર્લગ્ન કહી ન કરે, કેમકે તેમ કરે તો સમાજ તેઓને જીવતાં જામતાં અગ્નીમાં હોમાવી દે.

ત્યારે કરવું શું? સરોજને કેમ મનાવવી? એવા વિચારમાં રણધીર લીન થઈ ગયો, તેને કંઈ સુજ ન પડ્યું.

તેની તથાંયત તદન અગડી ગઈ. તેમાં વળી સરોજ તરફથી વિવાહ માટે નકારમાં ઉત્તર મળવાથી તેની આશા ભોંય ભેગી થઈ ગઈ, એટલે તેને બેવડો આઘાત થયો જેમ જેમ દીન વહેતા ગયા તેમ તે સુકાતો ગયો. જાણે આજ ઘડીએ રણધીર મૃત્યુ પામે એમ સર્વેને લાગતું.

તેનો પિતા ગભરાટમાં પડ્યો કાંઈ રીતે રણધીર ને તો સરોજ બોધતી હતી એનું મગજ પણ સરોજનાં વિચારમાંને વિચારમાં નમળું પડી ગયું હતું ચોવીસે કલાક એ લવારા બકારા કરતો એને માટે જગતમાં કશી દવાજ ન હતી. સુદીનાં ઐઠ ડોક્ટરની સારવારથી પણ એની જીંદગી બચે એમ ન હતું.

રણધીરનાં પિતાએ સરોજને સંગીતનાં જલસાને બદલે તેડાવી મંગાવી. સરોજ ચાલાક હતી. આંખનાં પલકારામાં તો શું, પણ ચહેરા પર અક્ષુ નાંખતાંની સાથે તેણી માનવને પિછાણી શકતી.

સરોજ ચેતી ગઈ. એનું હૃદય ઠરઠર કંપવા લાગ્યું. ન જાય તો પૈસા ન મળે. રણધીરનો પિતા શ્રીમંત હતો વારેવારે કલાક બે કલાક માટે ફીપીયા પાંચ આપતો. આવી સોનેરી તક તેને કહી મળતી ન હતી એટલે જ્યાં વિનાં છુટકો ન હતો.

જીવતી છાતીએ તેણી, તેમજ પુત્રી જમના, રણધીરનાં પિતાને ત્યાં

૩૦] આવી ૧૨ છુટા, ૩. બેના મનીષારડર કરવે ૬૨ માસે ૫૨ બેઠાં પુખ્તી.

મર્મા. રણધીરને પણ અંગત મિત્રાની વચમાં બેસાડયો હતો. સરોજને બહુકતી રોશનીમાં ગાતી બેઠ રણધીર પાગલ બની ગયો. તેણી એટલી મુંઝર લાગતી હતી, કે વિશેષ ભપકાભર્યાં લુગડાંમાં તેણી ઝોઢાં પોઢાંને આવી હોત તો રણધીર તો શું પણ તેનો પિતા પણ લલચાર્ય જત એવું લાગતું.

એક બારે દિવાનખાનામાં ચારે બાજુએ શ્રીમંતો ખીરાબા હતા. એક બેઠી બેઠક પર રણધીરનો પિતા તથા તેનાં મિત્રો બેઠા હતા આખા હોલમાં રોશની ઝગઝગી રહી હતી.

વચમાં એક રંગબેરંગી ઝુમ્મરની નીચે સરોજ તથા જમના ગાઇ વગાડી રહ્યા હતા. સરોજ ગીત ગાતી ગાતી આમ તેમ દ્રષ્ટી કરતી. અને વળી કોઇ કોઇ વાર કંઈ ન જુએ તેમ રણધીરને બાળતી.

અમારાં બંને પ્રકાશનો ઘર બેઠાં

મલવાનું વાર્ષિક લવાજમ.

ફેવરીટ બાર માસના ૩. ૨

વાર્તા વિભાગ „ ૩. ૨

ફોરેન પોષ્ટેજ પ્રત્યેકનું ૩. ૧ વધુ.

(અથવા શીલ્ડિંગ પાંચ.)

ચાલુ જાહેર ખબરના ભાવ.

હવે બે માહેલાં કોઈબી પ્રકાશન માટે

‘૧૫૨’ સ્પિનલ કોલમ એક ઈચના ૦-૮-૦

‘૧૫૩’ ફોલી કોલમ એક ઈચના ૦-૧૨-૦

આખા પેનના ૩. ૧૨-ફેવરીટના

„ „ ૩. ૬ વાર્તા વિભાગમાં

પણ વહેવારનું ઠં.

‘ફેવરીટ’ ન્યુસપેપર એજન્સી,

૮૦ અચારીઆ, કાં. મારકેટમાં,

મુંબઈ.

કેમલ ઇન્ક.

મુંબઈ ગવર્મેન્ટ ખાતામાં,

ચુનીસીપાલીટીમાં,

ચુનીવરસીટીમાં,

બી. બી. રેલવેમાં,

કાઠીયાવાડ રેલ્વે

વગેરેમાં વપરાય છે

અને સોનાના ચંદા મેલબ્યા છે.

એજન્સી બાવતાલ માટે—

દાંડેકરની કું.

શાહી બનાવનારા; મુંબઈ—

પ્રકરણ-૧૯ મું.

રણધીર તો તેણીને જોઈ છક થઈ ગયો, એક આક્રમણનાં પ્રકાશને પશુ ઝાંખ લગાડે તેટલો તેજસ્વી રહેરો ધરાવનાર સ્ત્રીની કંગાળ હાલત જોઈ તેની આંખમાંથી ગરમ આંશુઓનો ધોધ વરસવા લાગ્યો.

સરોજ બે ચાર ગીત લલકારી ઠાકી ગઈ. તેણી આરામ લેતી હતી. તેટલાં પેલો પ્રેમદ્રેશો રણધીર તેના પર દેખરેખ રાખતા મિત્રોના પંજ-માંથી ભાગી આવ્યો. સર્વે જણ્યાં તેને ભાળવા લાગ્યા.

રણધીર સરોજની નડદીક આવી ઉભો, તેના પિતા ગભરાટમાં પડ્યા. તેને પકડી મંગાવે તો લોકોમાં હસી થાય. અને તેને નીચું જોવું પડે એટલે સર્વ કોઈ શાંત બેસી રહ્યા.

બે મીનીટ ઉભા રહી રણધીરે લલકારવા માંડ્યું.

(રાગ: નદી કીનારે બેઠક આવો.)

પ્રેમી જીવનમાં આપણુ પાછાં, રહીશું આનાદ હંમેશાં...પ્રેમી.
દીલ કી સાથ દીલ લગાડી; ના મને, ટવલાવો,
તમામ જગતકુ, અંધ બનાકર, પૂર્નલગ્ન કરાવો.

ગડગડાટ તાળીઓનાં અવાજ વચ્ચે દીવાનખાનું હચમચી રહ્યું. રણધીરનો બેદ સર્વે કોઈ પામી ગયાં, રણધીર હજી તો સરોજને બેટલા જામ તેટલાં તેનો પિતા તેને ખાત્રી પડ્યો જેમ તેમ રણધીરને સમજાવી, પટાવી ખાત્રુ લઈ ગયા.

સરોજ પશુ લાન બુઠી જેવી બની ગઈ. થોડીક પળ પછી તેણી સચેત થઈ. પૈસા મળ્યા ગયા એટલે તેણી ઝડપથી ત્યાંથી ગઈ.

રણધીર તો પંદર મીનીટ બાદ ડોળા ફાડી ફાડીને જોવા લાગ્યો. ક્યાં છે મારી સરોજ? આવા આવા પોકારો કરી ગાંડાની જેમ ખડખડાટ હસવા લાગ્યો. એનું મગજ પોચું પડી જવાથી એ ગાંડો થઈ ગયો.

ખીજ થોડી પળ પછી તેને ગભરાટ થવા લાગ્યો આંખો અંધ કરી ઉઠે. શ્વાસ લેવા માંડ્યો સરોજનાં પોકારો કરતાં કરતાં એને આજુબાજુએ ખડા રહેલાં લોકોને અચરતીમાં ગરકાવ કરી મેલ્યાં.

“ઓહ, ઓહ, સરોજ મને બેટ તારું મુખ મને ખતાવ મરણની પડીએ તારા દર્શન કરાવ કે મારો આત્મા મુખે સ્વર્ગમાં જાય.”

આટલા વાકયો બોલતાં બોલતાં તેનો આત્મા હડી ગયો, સરોજ પાછળ જીંદગી અર્પણ કરનાર, રણધીર સરોજના સ્વરના સેવતા સેવતા સદાને માટે સ્વર્ગમાં સીધાથી.

હવે સરોજ ડરવા લાગી, રખેને રણધીરનો પિતા તેની સામે તરફ રચી કાઢી કોઈ પ્રકારે દુઃખ આપે. નિરાધાર નાર સરોજને ધન્ય સિવાય, આ જુડી જગતમાં કોઈ સહાય આપનાર ન હતું. રાત્ર દીવસ તેણી ચીંતા ચીંતાએ અર્ધ સુતી થઈ જતી.

દુઃખમાં કુબેલી, સંકટમાં સપડાયલી, ગરીબાઈમાં ગુંગવાતી, આશ્વત્થમાં અશ્વત્થાતી નાર સરોજ સામે એકવાર ફરી વેરના વાદળ ભમવા લાગ્યા. તેની આગાહી ખરી પડી. રણધીરના પિતાએ તેના પુત્રના મરણ માટે સરોજને તકસીરવાર ઠરાવી એની સામે મોરચા મંડાયા ગરીબાઈમાં ગે.યાં ખાતી સરોજને પાપી તરીકે જગતમાં જાહેર કરી.

પૈસાનાં પ્રતાપે સરોજને પકડી મંગાવી. પૈસામાં મરત અનેલા મગ-ર મવાલી રણધીરનાં પિતાએ, તેની સામે કડક પગલાં ભરવા નક્કી કર્યું. સરોજ સામે મવાલીએને છોડી દીધા.

એક દીવસે સહવારે નવ વાગ્યાનો સુમાર હતો. સરોજ તેમજ જમના આઠ પાછી કરી રહ્યાં હતાં. નાની જેવી બોલીનાં એક ખુણામાં એક નાની સમડી બેસી હતી. સરોજ અપેરે તેમજ રાત્રીએ ખાવા માટે રોટલા બનાવવાની દોડધામમાં હતી જ્યારે જમના હારમોનીયમ સાફ કરી રહી હતી તેટલાં બહાર છુમ પડી “સરોજ નટવરલાલ છે કે?”

માતા રોટલી કરતી. એટલે જમના બેલી બેલી બહાર દોડી ગઈ કાંઈ મવાલી જેવાને બેતાંજ તેણી હંડી થઈ ગઈ નમ્ર અવાજે તેણીએ કહ્યું તમે કોણને પૂછો છો?

મવાલીએ કહ્યું. “સરોજ નટવરલાલને હમારે મળવું છે.” જમના તેઓને બહાર ઉભા રાખી માતા કને આવી.

તેણી બોલી. “મા, તને કોઈ સિપાઈ જેવો મળવા માગે છે, કોણને મને?” સરોજ ધ્રુજતા સ્વરે બોલી. “હા, હા, તને આપણાં નામનું કામળ લઈ તેઓ બહાર ઉભા છે.

તરત સરોજ બહાર આવી. તેને પકડવા વિષેની બનાવલી હકીકત કહી, અને પકડવાનું વારંત છે એવું બોલું કહીને દોડધામ કરવા લાગ્યા.

જમના હજી નાદ નજ કહેવાય વોરન્ટ નામ કદી સાંભળેલું પશુ નહિ. તે મવાલીને કહેવા લાગી અરે બાઈઓ, 'હિતાવળ શા માટે કરો છો? મારી માને રાટલા તો અનાવી લેવા દો. સગડી કપર રાટલો જળીને ખાખ થઈ જશે હમો પછી શું ખાઈશું?' "

એક ઘરડા મવાલીને જમનાનાં નિર્દોષ પણાં વિષે દયા આવી. તેનો જીવ કંપવા લાગ્યો માતાને કોઈ પકડી જાય ત્યારે બાળક રાટલા માટે થોભવા કહે ખરેખર, એક ભોળાં બાળકને ધીમા સ્વરથી બોલતાં સમજી આપણે પશુ એક બાળક માફક બની જઈએ.

પેલા વૃદ્ધ મવાલીએ જમનાને પટાવી સાથે લઈ લીધી. સરોજ કે જેનાં પેટમાં જીવ વટીક હતો નહિ. તે છતાં તેનાં બાળક સાથે ખુશખુશાલ વાત કરતી ચાલી તેણી નિર્દોષ હતી, એનો કંઈ પણ કસુર ન હતો રજુ-ધીર કુદરતી રીતે મરણ પામ્યો તેમાં સરોજ શું કરે?

જમીન પર ઊડવા માટે મવાલીએ ખેટેખેટા જમીન માંગવા લાગ્યા રસ્તે રખડતી સ્ત્રી માટે જમીન કોણુ થાય? એનો છૂટકારો થયો નહિ. સરોજને ટુંક સમય માટે રજુધીરના પીતાના તાબામાં રાખવાને દરાવ થયો.

સરોજ સામે રજુધીરના પીતાનાજ ઘરમાં કેશ ચાલ્યો. રજુધીરનાં પિતાએ ખેટેખેટા અનાવતી ગેરીસ્ટર રોક્યો હતો. જેમ આજે જગતમાં પૈસાદારો નિર્દોષ, ગરીબ આદમીઓને પૈસાનાં જેરે યુનેહગાર દરાવી સળ કરાવે છે તે પ્રગણે સરોજને પશુ શિક્ષા કરવાના પ્લાનો થઈ ચુક્યા હતા.

રજુધીરનાં પિતાએ એવી જાતની દલીલ કાઢી કે સરોજ એક જાદુ-ગરણી છે. પોતાનાં ખંડલામાં તેણી ગાવા આવી તે પહેલાં રજુધીર તદ્દન સાન્ને હતો. તેણીએ અવારનવાર તેને ત્યાં સંગીત સમજાવ્યું હતું. અને રજુધીરને સારી રીતે પિછાણતી હોવાથી મેસમેરાઈઝનાં પ્રતાપે તેનાં તરફ ખેંચી લીધો, મેસમેરાઈઝને લઈને રજુધીર પાગલ જેવો બની ગયો હતો. થોડી વારમાં તે તેણીને ભેટવા ગયો. પાછળથી સરોજ ઢોંગ કરી બેભાન થઈ ગઈ હતી અને તેજ ઘડીએ રજુધીર પશુ બેભાન થઈ જમીન પર પડ્યો હતો.

ત્યાર કડે થોડી મીનીટ તે એવીજ રચીતીમાં રહ્યો. અને અંતે રજુ-ધીરે પોતાનો પ્યારો પ્રાણ છોડ્યો હતો.

સરોજ તરફથી કોઈ સારો મિત્ર પશુ ન હતો. તેણી આ અનાવતી

કચેરીમાં બેસુદ્ધ ચર્ચ ગઈ. તેની સામે જે ખોટા આક્ષેપો થઈ કાઢવામાં આવ્યા હતા તે સમજી ફાટી ગઈ. એને ગુનાહનો સ્વીકાર ક્યો નહિ.

મવાલી મંડળે તકસીરવાર ઠરાવી.

જમનાને બાળ આશ્રમમાં રાખવા માટે નક્કી કરવામાં આવ્યું. સરોજે જોરથી જમનાને ભેટી ચુંબનો વડે તેનું મોઢાં લાલ ચોળ કરી નાંખ્યું.

માતાને છોડતી વેળાએ જમનાએ ખુબ ટવળાટ કીધો તેટલોજ ટવળાટ સરોજે પણ કીધો. જ્યારથી જમના જન્મ પામી ત્યારથી એક પણ વસ્તુ માતાથી જુદી રહી ન હતી. તે હવે બાળ આશ્રમમાં શી રીતે રહી શકશે ?

જોર જુદમથી બંનેને મવાલીઓએ છુટા કીધા. જ્યારે જમના બાળ આશ્રમમાં સીધારી.

પણે પણે રજુધીરનાં પિતાને સરોજ હાય મારતી. તેની કકળતી આંતરડીની મુંગી હાય માટે રજુધીરનો પિતા લાયકજ હતો.

વખત કોઇને માટે થોભતો નથી તે તો તેનું કામ વગર અટક્યે ક્યે જાય છે ચાહે તો તમો હડીયાળ ને પકડી રાખો યા કોઈ બંધ પેટીમાં તેને કેદ કરો પણ તે તો વગર અટક્યે આગળ ને આગળ ચાલ્યાજ કરશે. તેવીજ રીતે સરોજે આવા સંકટ વચ્ચે એક વર્ષ વિતાવ્યું.

બાળ આશ્રમમાંથી જમના પત્ર તો મોકલી શકે પણ સરોજને કોઈ પહોંચાડી શકે નહિ એટલે તેણી જમના માટે ખુબ ચિંતા કરતી રાત્ર દીન તેણી વિચારનાં વમળમાંજ ગુંથાઈ રહેતી.

કદી કદી સ્વપ્નામાં તેણી જમનાને જોતી તો ખુશ ખુશ થઈ જતી જ્યારે સરોજ તેની માતાને બાલતી ત્યારે હર્ષ દેશી બની જતી મા તેમજ પુત્રીનો કેટલી હદ સુધીનો સાચો પ્રેમ? અકેકને મળવા માટે બંને આતુર રહેતાં.

મુંબઈમાં બાડે આપવાનું છે.

મરીનલાઈસ મેત્રો સીનેમા લાઇનમાં, એક મોટો ઓરડો અને રાંધણી, બેઝીન વગેરે સગવડ છે, ફરીયાના દેખાવ સાથે સ્વતંત્ર ત્રીજો માળ બાડું રૂ. ૭૫,-ઝાડ, પાન, અને ચોતરફ ખુલ્લી હવા, ડીસન્ટ લોકેસેટી, આવી તક વારંવાર મળતી નથી, વીગત માટે તાકીદે મળે અથવા બખો; અગ્યારીઆ, કાફરડ મારકેટમાં.

પ્રકરણ—૨૦ મું.

આપડી સરોજ કે જેનો ચહેરો સતિ સમાન હતો. તે સખ્ત કામનાં બોળને લીધે કરમાઇ ગયો. ખરાબ ખોરાક ખાવાથી એને પેટમાં વેદના થતી. એનો રૂપરંગ ખલાસ થઇ ગયો. પહેલા જેટલી આકર્ષક હતી તેટલી હવે રહી નહિ.

એનો કરમાઇ ગયેલો ચહેરો હવે પાછો કઠો ગૌરવવંતો થઇ શકે નહિ. જેમ કે ગુલાબ કરમાઇ જાય, અને પછી તેને સારામાં સારા ખાતરમાં રાખવામા આવે તો પણ તે કઠો તેનું રૂપ તજી સુંદર થઈ શકતું નથી.

પાણીનાં મેજ માફક ત્રણ વર્ષ પસાર થઈ ગયા. સરોજ મંદવાડ-માંથી જેમ તેમ સાજી થઈ કાંકે તેણી જમનાને બેટવા અતિથય આપુર હતી.

એક દીવશે તેણી ધરની બહાર આવી. તેનામાં ચાલવાની શક્તિ ન હતી. પગ આમથી તેમ મરડાઈ જતા. મગજ ગોલ ગોલ ફરતું હોય એમ લાગતું. રખેને તેણી જમીનપર પટકાઇ જાય તેનાં ભયથી ધીમે ધીમે ચાલતી ચાલતી તેણી જ્યાં અમલ રહેતી હતી ત્યાં ગઇ.

પેલી બાઇ કે જેણે સરોજને તેઓનાં ધરમાં એક ખોલી રહેવા માટે આપી હતી તેઓએ હવે તેને હડધુત કીધી. સરોજ માટે રચધીરના આપે જ્યાં ત્યાં ઉધું ચતું સમજાવી માયું હતું એટલે પછી તેને કાણુ સીડીએ ચઢાવે? તેઓને ક્યાં ખબર હતી કે સરોજ તો નિર્દોષ હતી પણ ભાગ્ય અવળાં એટલે સહન કર્યા વિનાં છુટકોજ ન હતો.

ખરી રીતે એતાં સરોજે હાડમાર થવા માટેજ આ જગતમાં જન્મ લીધો હતો એમ કહીએ તો તેમાં કંઈ ખોટું નથી. તેણી બાળવયથીજ આદત ખમતી આવી હતી ગરીબાઇ એને છોડવા માંગતી ન હતી જણે એતો સમાજ તેમજ સગાં વઠાણાઓનાં સિતમો સહેવવા સારજ અવતરી હોય.

પોતાની સમડી, હારમોનીયમ, પાણીનો ધડો, એક બાગી કપડાંની પેટી લઇ તેણીએ રસ્તો કાપવા માંડ્યો.

ખબર કાઢતી કાઢતી બાળઆશ્રમમાં જઈ પુગી. ખારી જમનાને બેટવા ઉતાવળી બની ગઇ. આશ્રમમાં જઈ તેણી આરામ લેવા બેઠી. કેમકે અંદરથી ખાતમી મલી કે જમનાને આવતા વખત લામરો.

હસ મીનીટ, વીસ મીનીટ, અર્ધો કલાક, એક કલાક પણ થઈ ગયે.

છતાં જમના ન આવી. શું હશે તેનો વિચાર કરતી કરતી સરોજ માંડી જતી મઠ્ઠ જમના માંડી તો ન હોય ? નહિ તેવું કશું ન હતું તેવારે તેણી હજી તેની વ્હાલી માતાને મળવા કેમ ન આવી ? શું જમના ત્રણ વર્ષ, વચ્ચે માતાએ રહી તે માતાને વિસરી ગઈ હશે ?

“ભાઈ, મારી બેટીનું નામ જમના નટવરલાલ છે. આજે ત્રણ વર્ષ થયાં એ આજ આશ્રમમાં રહે છે. કૃપા કરી એને જલદી મોકલો. મારો જીવ એને ભેટવા માટે ટળવળે છે. આપને કશો વાંધો ન હોય તો હું અંદર જઈ ખબર કહું.”

સરોજ ઉપલા શબ્દો બોલી ધસારાખંધ આશ્રમમાં ચાલી ગઈ સામેથી ૧૨-૧૩ વર્ષની બાળકોને આવતાં જોઈ તેણીએ પુછ્યું. બેટા જમના નટવરલાલ નામની છોડી ક્યાં છે ?

પેલી બાળકી અચરત થઈ ગઈ. તેણી બોલી. ડાણ જમના ? તમે એનાં કોણ સગાં છો તે કૃપા કરી જણાવશો ? સરોજે કહ્યું “હું જમનાની માતા થાઉં છું.”

પેલી બાળકી ચોંકી, જમના વિષેની ખરી હકીકત તેની માતા પણ ન જાણે એ કેમ જાને ? જ્યારે આખા આશ્રમમાં હાહાકાર મચી રહ્યો, ત્યારે ખુદ તેની મા જોવી મા તેની પુત્રી વિષે કેમ અંજાણ હોય ?

જમના તો આજ થોડા દિવસ થયાં અહિંથી ઉડી ગઈ છે. ઉતાવળી જતી તેણીએ કહ્યું, “દીકરી, મજાક ન ઉડાવ. મને ખરેખર જણાવ કે એ ક્યાં છે ? એને શું થયું છે ? મારો જીવ પાણી પાણી થઈ ગય છે. માટે વખત ન કાઢ. મારી બેટી, જા તો, જમનાને તેડી લાવ, તુંને કંઈક વસ્તુ આપીશ.”

મારે કશી વસ્તુ જોઈતી નથી. પેલી બુલકા ધ્રુવતા સ્વરે બોલી. જમના હવે તુંને ક્યાંથી ભેટે ? એ તો ક્યારની પરસોઠામાં કુચ કરી ગઈ છે. એક દિવસ જમનાને સર્પ કરડ્યો અને પુરત ઝેર ફેલાઈ ગયું. થોડાજ કલાકમાં તેણી લીલી જામ થઈ ગઈ. તેની પાછળ ખુબ મહેનત લેવામાં આવી હતી, છતાં તેણે આયુષ્ય ટુંકું હોવાને લીધે જમના જીવી ન શકી.

“ઓ પ્રભુ, આ આશ્વત્ક કેમ ખમાય ? મારી એક પુત્રી બાળકે પણ

તે ઉચકી લીધી ! એનાં કરતાં તો ન આપી હોત તો ઠીક થાત. હવે હું શું કરીશ ? કેમ દીવસ વિતાવીશ ? જમના વિના મને કેમ ચેન પડશે ?

જમના, જમના, પ્યારી જમના, આવ જલદી આવ, અને બેટ, તારો હસમુખો મહેરો ફરી એક વાર ખતાવ. આટલું રૂદન કરી સરોજ જમીન પર જોરથી પટકાઈ પડી એનાં માથામાંથી લોહીની ધારા વહેવા લાગી. લાગ્યાં સમય સુધી તેણી બેભાન હાલતમાં પડી રહી.

પ્રકરણ—૨૨ મું.

મહામુશીખતે સરોજને શુદ્ધીમાં લાવવામાં આવી. તેણીએ જાગૃત થયા પછી ટપર ટપર ચારે દીશાએ જોવા માંડ્યું. એ બાન બુલી બારાનને એટલો બધો શોક લાગ્યો હતો, કે તેણી આશ્રમમાં કેવી રીતે આવવા પામી તે પણ બુલી ગઈ.

જમના ઉપર આશ્વાની પાળ બાંધી હતી. તે લાંગીને ભુકો થઈ મમ્મ, જમના અતિ બોલકણી બાળકી હતી. આખો વખત રેડીયોનાં પ્રોગ્રામની માફક એનાં મોં માંથી કંઈને કંઈ બહાર આવ્યાજ કરતું.

બાપડી સરોજનું દુઃખ જુલાવનાર હોય તો જમના હતી, અત્યાર સુધીમાં તેની ઉપર અસંખ્ય આફતો આવી પડવાથી તે તદ્દન મુરદાલ બની ગઈ.

હારમેનીયમ વગાડી જીવન વિતાવનાર વનિતા સરોજને હવે સર્વ ક્રાંતિક કડવું લાગતું. જગતમાં તેને મનથી સર્વ વસ્તુ અકારી હતી, એનું સૌથી અનુપમ સુખ તે એનો પુત્રી જમના હતી.

હવે જમનાને ક્યાં લેવા જાય ? જેમ થુંકેલું ચાટી શકાતું નથી, લાગ્યમાં લખાયલું જુસરી નથી શકાતું, તેજ પ્રમાણે એકવાર પ્રભુના દ્વારમાં દાખલ થયા પછી કાષ્ઠથી પાછું આવી શકાતું નથી.

રાત દીવસ સરોજ બસ જમનાનાંજ પોકાર કરતી. એક પણ પછું એ તેને વિસરતી નહિ. ન હતી જમનાની છબી, કે જોને જોઈ સરોજ તેનાં દીલને રાહત આપે. પેટનો ખાડો પુરવા માટે પૈસા ન હોય તો છબી ક્યાંથી પડાવે ?

બીજા માંગીને પેટ ભરવાની હિંમત ટુટી ગઇ. સરોજે કોઇ અનાથ આશ્રમનાં આશરે લેવા વિચાર કીધો તેના તખ્તીયત લખડી ગઇ હતી. એટલે તેમ ક્યાં વિનાં છુટકો ન હતો.

આશ્રમ કે જ્યાં જન્મના મરણ પામી હતી. ત્યાં તો તેણી કદી પણ પગ મુકતી નહિ. કેમકે એ બાળઆશ્રમ જેતાં એનું શરીર કંપવું એનાં દીલનાં રૂવેરૂવાં ખડા થઈ જતાં. તે આશ્રમને આધેથી પણ જેવા માટે કચવાતી.

આજે જ્યાં ત્યાં આશ્રમો નજરે પડે છે, કોઇ અનાથ આશ્રમ તો કોઈ બાળ આશ્રમ. મહીલા વિદ્યાલયો તેમજ વનિતા વિશ્રામોનો પણ હિંદમાં ટોટો નથી. આવી સંસ્થાનો નિર્દોષ નિરાધાર નારીઓ તેમજ અનાથ બાળકો સારી સંખ્યામાં લાભ લઇ રહ્યાં છે. પણ ત્યાં જીવન કેવા પ્રકારનું ગુજરવામાં આવતું હશે તે તો પ્રશ્ન જણે ?

આશ્રમોમાં મને તેવી હાડમારી ભોગવવી પડતી હોય, દુઃખ સહન કરવું પડતું હોય. અધીર જુએ ખાઈ પાણી પી પેટ ભરી નિંદ્રાવશ થવાનું હોય તો પણ તદ્દન નિરાધારો માટે તો આશ્રમો એક આર્શીવાદ સમાનજ કહેવાય.

નિરાધાર સરોજ કે જેની કને ન હતો ખાવા માટે રોટલો, કે સુવા માટે ઝોટલો તેને તો આવી સંસ્થાનો આશરો લીધા વિના છુટકોજ ન હતો.

આશ્રમનાં અધિકારી આગળ તેણીએ બાળપણથી આજ સુધીનો પોતાનો બચમયો ઇતિહાસ રજુ કીધો તેને પણ દયા આવી ખુશ્નુરત નાર સરોજ જેકે કરમાઇ ગઈ હતી છતાં તેનાં મોંઢ ઉપર તેની પવિત્રાઈ પુરવાર કરતો કુદરતી પ્રકાશ માલમ પડતો હતો.

એનો મરીય જામાતા જેવો ચહેરો જોઈ પેલો આશ્રમનો અધિકારી પણ ડંગ થઈ ગયો. સરોજને તેને સારો આવકાર આપ્યો. તેણી અધિકારીની માયા મહેરબાની જોઈ ખુશ થઈ. સરોજને લાગ્યું કે તે અધિકારી દયાળુ હાતાર હોવો જોઈએ નહિ તો રખડતી નારીને રાખવા માટે આટલી જાદી નમ્રતા ન બતાવે.

અધિકારી તો સરોજ સાથે પગાટાઇ ગયો જણે એ કંઈ વધીથી

તેણીને પીછાણુનો હોય તેમ વાત કરવા લાગ્યો એનાં બિતરમાં શું બેઠ હશે, તે તો અધિકારીનું અંતઃકરણ જાણે.

સરોજને તે અંદર લઇ ગયો. તે બોલ્યો, “બહેન આ અનાથ આશ્રમ છે. નથી એ મારા પિતાએ બંધાવ્યું કે નથી તેમાં રહેનારના કોઈ સગાએ બંધાવ્યું તમારે લગાર પણ લજવાવું નહિ. અવારનવાર આશ્રમની પાછળ મારું મકાન છે. ત્યાં પણ મોટી ખુશીથી આવજો.”

લજ્જવતી સરોજને શંકા થઈ એક પારકો પુરુષ તેનાં પર આટલી બધી માયા શા માટે બતાવે? બીજી સ્ત્રીઓ તો કહેતી કે અધિકારીથી એટીને ચાલજો. કેમકે તે નીચા ખવાસનો છે. ત્યારે તે સરોજ સાથે હજી ગયો તેનું કારણ એજ હશે કે? શું એ તેની મુખમુદ્રા પર મોહીત થયો હશે? કે એની કામળ કાયા પર મોહિત થયો હશે?

બીજી બાળાઓ સાથ સરોજ સલાહ સંપત્તી રહેતી એ જોઈ પેલા દુષ્ટ અધિકારી બળતો. કેમકે બીજી બાળાઓએ તેને હઠધૂત કીધો હતો. અને સરોજ પણ તેઓની સાથમાં રહી તેઓનાં જેવીજ થઇ જાય તે જોઈ એને આગ બળતી. કોઇ પણ રીતે અધિકારી તો સીતમ સહેવા સાથે સરજમલી સતિસમાન સ્ત્રી સરોજને તેનાં પંજમાં લેવા માંગતો હતો.

એને ક્યાં બાન હતું કે સરોજનાં જેટલી પવીત્રતાથી વર્તનારી અને ટેકમાં રહેનારી બાળા આખા આશ્રમમાં ન હશે. જેવી રીતે પરમેશ્વરે કોઇને પણ પાંચ આંગળીઓ સરખી આપી નથી તે પ્રભુએ સર્વ ખુશ્નરત સ્ત્રીઓ મનુષ્યને લલચાવનારી હોતી નથી. એમ પેલા અધિકારીને માલમ ન હતું.

સગાં રનેહીઓની સલામ વિનાની, ગર્વવાન માનવોથી તળમલી, ફૂંર પતિઓથી ધત્રાયલી જેટલી સ્ત્રીઓ આશ્રમનો લઢાવો લૂંટલા આવતી હશે, તે બધીજ કંઈ આશ્વત્થી કરી જઇ, આશ્રમમાંનાં અંધ અધિકારીઓનાં હુકમને તાબે થનારી હોતી નથી.

જેમકે સમુદ્રમાંથી વારેવારે મોતી નહિ પણ કાળા પથ્થર નીકળે છે મુઠાંબલાં ધઉંનાં દાણાંમાંથી એક અથવા બે કાંકરા તો નીકરવાનાજ તેજ પ્રભુએ આશ્રમમાં આવતી સ્ત્રીઓ તેઓનાં અધિકારી અથવા હપરીઓને વશ થતી હોય, પણ સમજી નહિ. સરોજ જેવી સાચી સ્ત્રી કહી કોઈની થઇ શકતી નથી. રણધીર જેવા રાજકુમાર જેવા વૈભવશાળીની ન થઇ, તો આવા હલકા હોધિદારની થશે?

તાકત તાઝગીથી ભરપુર

લજ્જતદાર

ઝંડુ દ્રાક્ષાસવ

વિના વિલંબે વાપરવા માંડે

પ્રમેહપર પુરો પ્રભાવ પાડનાર

ઝંડુ

ગોનો મિક્ચર

જુના જલ્દી કે તરતના તણખીયા
પરખીયાનો

અકસીર ઇલાજ અત્યુક અજમાવો

ઝંડુ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્ક્સ લી.

પ્લો. બો. નં. ૫૫૧૩. મુંબઈ નં. ૧૪

મુંબઈની દુકાન:—

જુની ભારિયા મહાજનવાડી, કાલબારેવી રોડ મુંબઈ.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

સરોજ થોડા દીવસમાં આશ્રમની અનુભવી થઇ ગઇ અનાથ અબ-
ળાઓ આશ્રમમાં દુઃખી છે કે સુખી? આશ્રમમાં ચાલતી અધાધુધી
આશ્રમના ચિત્તરત્નો બેઠે ચાને બચાંકર બોપાળાં, આ સર્વ વસ્તુઓ સસેજ
થોડા દીવસમાં સમજી ગઇ.

સરોજ કાલિદ કલમખાજ ન હતી, એને પેટમાં તો આમ બળતી
કે આશ્રમ વિષે વર્તમાન પત્રોમાં ઇશ્વારો કરવો, પણ આશ્રમના અધિકારીઓને
ખબર પડે તો તેને ત્યાં કોણ ખડું રહેવા દે? એટલે કંઈ કરી ન શકી.

દીવસો એક પછી એક વહી ગયા. સરોજ હજીયે જન્મનાનો ગમ ન
જુલો. એતો એને પળેપળે યાદ કરાવ કરતી.

જન્મના જીવતી હતે, તો આજે સરોજ જેવી પવિત્ર માર્ગે ચાલનારી
નારી આશ્રમમાં રહી આખરે ધોકો પુગાડવા જેવો સાહસ શા માટે કરે?

તેણી ટેકમાં રહેતી, જે કંઈ કામકાજ તેને સોંપવામાં આવતું તે
ખરોખર કરી વખત ચિતાવતી, અંકેક દીવસ એને એક વર્ષ સમાન લાગતો,
રાત દીવસ ચિંતા ચિતાએ ખલાસ થઇ જતી.

સરોજને આશ્રમમાં “સકળ નારી કે સાચી સ્ત્રી”ની ઉપમા અપવામાં
આવી હતી. સરોજના સંકટોનો સિંહા સફો આશ્રમમાં રહેતી સ્ત્રીઓ
ઉપર કંઈક નવીન પ્રકાશ પાડતો હતો. સરોજ પર વિનેટી વિપત્તિનું
વર્ણન સમજી કેટલીક અહેનપણીઓ આવરી બની જતી. જ્યારે કેટલીક
હાંતમાં આંગળી પકડતી.

તેમાં ખાસ કરીને સરોજનાં પાપી પતિનાં મારતી વાત સમજી
તેઓની આંખમાથી જળપ્રેષ વહેતો, બની ધીરજ પર તથા હૃદય વિનાની
હિંમત પર સર્વ કોઈ શબ્દો શી હતાં.

સરોજ કરતાં પણ વિશેષ દુઃખમાં કુબેલી દેખાવડી બાળાઓ રાતને
વખતે સામટી બેસી વાતો કરતી. સૌ કોઈ અંકેક પછી અંકેકની બાબતો
રજી કરતાં, કોઈ કાવલી કન્યાઓનાં કસાઈ જેવા પતિને તેઓ પર કવે-
કેર વર્તાવતા હતા, તે રાત્રી આંખોએ રજી કરતી જ્યારે વળી બીજીઓ
તેઓનાં પતિનો બળાપો કરી, ધડકતી છાતીએ વર્ણન સમજાવતી આ
સર્વ વાત જાની રહેતી.

દુઃખી બાળાઓને દોરવનાર દયાની દેવી સરોજ, તેઓનાં જેવી બાળાઓને બચાવવા ચત્રો કરતી, સમાજમાં સપડાયેલી સુંદરીઓ માટે કામદા કાનુન બનાવ્યા.

એક દીવસ એક ગૃહસ્થ જુદા નામથી આશ્રમમાં પ્રવેશ્યો. કોઈ જાણવમ ધરાવનાર શેઠીયાની મારફતે પરવાનગી મેળવી તે આશ્રમનાં ખુણે ખુણા જેવા લાગ્યો.

એક બાહેરના ગૃહસ્થ તરીકે તેને માન આપવા અધિકારી થોડો સમય માથે સાથે રહ્યો. પાછળથી કંઈક કામ નીકળતાં તે ચાલી ગયો. અધિકારીએ સરોજને બોલાવી પેલા બાહેરના ગૃહસ્થને આશ્રમમાં ફેરવવા વિનંતી કીધી.

સરોજ ધીમી કદમે પેલા આવનાર ગૃહસ્થ સાથે ચાલવા લાગી. દુઃખી અમળાઓના હાલ જોઈ તે રડમસ બની ગયો. તેની ચક્ષુમાંથી અશ્રુ નીસરવા લાગ્યા.

પેલો ગૃહસ્થ જા કારણથી રોતો હોય એવું મોંઢ કરી રહ્યો હતો તે સરોજ પામી ગઈ ધીમે સ્વરે સરોજે તેને સલાહ ક્યો. “ભાઈ આપણને શું સ્મરણ થય છે, ને મને જણાવશો ? તમારા મોં પરથી માલમ પડે છે કે તમને કોઈ દુઃખી વસ્તુ યાદ આવે છે.

“ના ખહેન તેવું કંઈ નથી. તમારા જેવી અમળાઓ કે જેમાં ફેટલીકો કુલીન નાની વયની પણ નજરે પડે છે, તેઓને જોઈ મારો જીવ ટવળે છે. તમે

કપડાં યોવાઈ જાય છે ને ?

એકવાર ગયાં તે ગયાં પાછો પતોજ નથી ?...તો ગુસ્તાદજી પેસ્તનજી શાહુનાની ઉત્તમ બનાવટની કપડાં પર નામ લખવાની શાહી વાપરી તેમને યોવાતાં અટકાવો.

બનાવનાર:—

ગુસ્તાદજી પેસ્તનજી શાહુના

કણ્ણપીઠ—સુરત.

દરેક ઠેકાણે ચાર આને મળશે.

મળવાના ઠેકાણા:—ફરેકુન અને બરબોર, નસરવાનજી નવા, આર. એક. અચારીઆ. ફરામરોહ નવા, મનુ સ્ટોર્સ, યાદમાર સ્ટોર્સ, વગેરે.

અહેનો એકવાર દુઃખમાંથી છુટી આશ્રમમાં આરામ કરવાને બદલે ફરીથી દુઃખી જીવનમાં ઝીપલાવે. જો તે મારાથી સાંખી શકાતું નથી.

એની જાતી જોર જોરથી હિંચકાતી એને ચક્કર આવવા લાગ્યા. એને એમ લાગતું કે એનું ચલણ હોય તો તું માખી બની અધિકારીઓને કોર્ટે ધસડી તેઓની જગ્યાએ નમ્ર સ્વભાવનાંઓને નીમવા.

પણ અફસોસ, તે કંઈ મોટો મીલકતદાર હોતો નહિ, કે એક નવું આશ્રમ ઉધાડી પોને તેની ઉપર દેખરેખ રાખી આવી અમળાઓને મરણ સુધી દુઃખમાં સમજાવવાને બદલે સુખી કરી શકે.

છતાં તેને સરોજને કહ્યું કે “તમે ખહેનો માટે કંઈ કરીશ, તમે ગભરાશો-મા. હું પૈસા ખર્ચાને તમેને ખચાવી શકતો નથી. પણ મારી લેખક કલમથી વડે બચવીશ.”

વાત કરતાં કંતાં તેનાથી બોલાઈ જવચું, કે તે એક છાપાનો તંત્રી હતો. તે ખુદ વારંવાર છાપમાં લખાણો કરી અધિકારીઓને સીદા કરશે.

સરોજ સમજતાની સાથે ચોંકી ઉઠી, રખેને વીઝીટર તરીકે આશ્રમમાં આવનાર તંત્રી અશ્રમનાં અંધ અહેવાલો પ્રગટ કરી તેનાં પત્રમાં નવો પ્રકાશ પ્રગટવે અને સરોજ હાડમાર થાય.

તે તંત્રી, સરોજ શા માટે અકળાતી હતી તે પામી ગયો. તેને કશી પણ શીકર કરવી નહિ, એવી ખાત્રી આપી. તે છાપાને લગતો હતો, એમ આશ્રમનાં કોઈપણ માનવને માલમ ન હતું.

સરોજને હિંત આવી બલે તેણીને આશ્રમમાંથી હાંપી મેલવામાં આવે. પણ ખીજી બાળાઓ તો દુઃખમાંથી બચે? એવા આચરણથી તેને આશ્રમનો ઇતિહાસ પુરો પાડ્યો.

તે પછી અવારનવાર સરોજ છુપી રીતે બોપાળાઓ લખી મોકલતી. દર શનિવારે ‘સબ’ તરીકે આશ્રમનાં અદેવ લો પ્રગટ થતા. અને રવિવારે “આશ્રમ અહવાડીક” નામનું ખાસ સાપ્ત હિક પેલો તંત્રી બહાર પાડતો.

લોકોમાં હોહાકાર મચી રહ્યો. અત્યાર સુધી અશ્રમમાં ચાલતા કાવા-કાવા, કપટો, તેમજ સંકટો વિષે છાપામાં કોણ ખુદશી જાતીએ, ઉધાડે જોગે થોડા ટીકા કરે છે, તેની શોધ થવા લાગી.

હવે અશ્રમનાં અધિકારીઓ છાપાથી ડરવા લાગ્યા. બાળાઓ પર કેરે વર્તીવવાનું દુર થયું. તેઓને વગર ખીલકે જીવન માળવાની તક મળી. અને સર્વ કોઈ “આશ્રમ-અહવાડીક”ના દયાળુ તંત્રીને આશીર્વાદ દેવા લાગ્યા.

હર અઠવાડીયે “આશ્રમ અઠવાડીક” ની સંખ્યાબંધ નકલો ઉપડી જતી, અવારનવાર તંત્રીના દીકાને લીધે શ્રીમંતો ફેડોમાં નાથા બરવા લાગ્યા. તંત્રીને એક નવો આદર્શ આવ્યો, તે “આશ્રમ અંક” નામનું ફળદાર પુસ્તક પ્રગટ કરવાનો હતો. મહા મહેનતે તેન એક મોટું પુસ્તક તૈયાર કર્યું.

લોકોએ એકેક રૂપિયાની કીંમતે પુસ્તક ખરીદી તંત્રીને સારો સહકાર આપ્યો, તેની લગભગ ૨૫૦૦૦ નકલો ઝપાટામાં ઉપડી ગઈ.

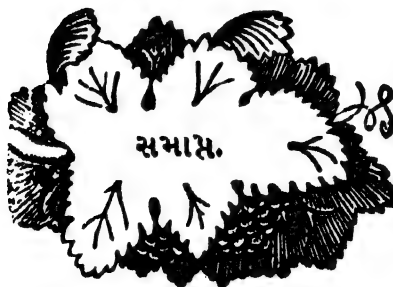
તવંગરો તરફથી મોટા મોટા ફેડો મળ્યા, છાપાની કમાણી, આશ્રમ અંકની આવક તેમજ ફેડોના ભેગા પૈસામાંથી એક “અલૈકીક અશ્રમ” સરોજ તેમજ તંત્રીની સહાયથી ઉભું કરવામાં આવ્યું. સરોજ પેલું આશ્રમ છોડી ગઈ.

એને પેલા તંત્રીએ તેનાજ છાપખાનામાં રાખી લીધી. સરોજ હર અઠવાડીયે દુઃખી અમળાઓ તરફથી સંખ્યાબંધ પત્રો મેળવતી થઈ. અને તે પત્રો ઉપરથી લેખે તૈયાર કરવામાં આવતા.

એક પછી એક દુઃખી અમળાઓ આશ્રમના અધિકારીઓ પર ચિઠ્ઠાંરની લાગણી બતાવી પેલાં નવા આશ્રમમાં સુખથી રહવા લાગી.

જો સરોજ આગલા પ્રકરણોમાં વાંચી આવ્યા તેમ દુઃખથી ડરી જઈ ફેરોસીન રેડી બળી મરી હતે, તો આજે “અલૈકીક અશ્રમ,” “આશ્રમ અંક” વિગેરે હિતિમાં આવ્યાં ન હોતે. અને દુઃખે દીવસો કાઢતી નિર્દોષ અમળાઓ સદા દુઃખમાં સમડતીજ રહેતે. સમાજને સીતમ સેવ્યા કરતે અને કુલીન કન્યાઓ માટે કાયદા વટીક ધડી શકાને નાંકે.

આજે તંત્રી પેલા અશ્રમ ઉપર જાતી દેખરેખ રાખે છે. સરોજ બીજું નવું છપું નામે “સમાજ સાપ્તહીક” પ્રગટ કરવા લલચાર્ધ રહી છે. તેની બહેનપણીઓ મીઠા મીઠા અને પળે પળે તંત્રી તેમજ સરોજને આશીર્વાદ દે છે.

“વાર્તા વિભાગ” નો ખાસ વધારો.

પટાલ પાણી જહેરી નાગણુ! ^{યાને}

સેંકડો સીનેમા, નાટકો, વાર્તામાં ન મળે તેવી ગજબ મોજ
તથા સંસાર છતવાની ચાવી પુરી પાડતી—
ચાલુ વાર્તા—

લખનાર—રતનશાહ એફ. અમ્બારીઆ.

(આમણાં સાંધણથી ચાલુ)

સાકરે, સહીમે શીખવેલી પેલી જાદુઈ સીરમ જહાંગીરનાં હોજરાંમાં
એવી તો સમાવી દીધી હતી—અને પ્યારનાં મીઠાસથી તેના હૈયાના તારે-
તારમાં એટલું તો વીજળીક આકર્ષણ ઠસાવી દીધું હતું કે પોતાના જનનનાં
ભોગેભી જહાંગીરથી સાકરને છોડી શકાય એમ હતું નહીં, તોપણ તે ઉપર
ઉપરથી ખેટી ભપકી કરી, સદાની છોડી દેવાની તે ધમકી આપવા લાગ્યો.
અને શું કરવું તેના ગુચવાડથી તે ગોચા હાથમાં મુનો બની ગયો.

સાકરે જોયું કે સુંદર ને શ્રીમંત શીકાર હાથથી જશે. તેણીને પણ
જહાંગીર સાથે પોકલ પ્યાર કરતાં કરતાં તેના વીણેનાં સાચા પ્યારનાં
ઝાંખા ફીરણો સેજસાજ દીલમાં ઉત્પન્ન થયાં હતાં. કારણ કે જહાંગીર
જેવો મમતાળુ સ્વભાવનો અરેખરો સાચા ને જુસ્સાદાર પ્યારથી ચાહ-
નારો તેને આ પહેલ વહેલોજ અનુભવ્યો હતો. તે કદમ દર કદમની તેની
એસુમાર લલાછમો યાદ કરવા લાગી. અને તેથી કાંઈથી ભેગે જહાંગીરને
મનાવી લેવાને આતુર બની.

પણ તે કેમ? સો પાપ માંહેલા એકાદ પાપનેથી એકરાર કીધા વગર
તેનો અચુક વહેમ ફપત પડે એમ તેણીને દૈત્યું નહીં, વળી તે જાણતી
હતી કે સઘલાં વગર ચાલશે, પણ—પણ સહીમ વગર તેણીને ચાલે તેમ હતું
નહી અને જો જહાંગીર તેને માટે સદાથી જોડાયેલો રહે તો ફરી કાંઈવાર
થી સહીમ સાથની દોસ્તી પકડાઈ આવવાનો નક્કી ભય હતો. આ સઘશે
સામરો વીચાર કરી તેણીએ પોતાનું મોંઠ ખોલ્યું.

“તમે બધાજ કહેાછ ને હું મુઠને લીધે તમારી લાગણી બધીજ દુઃખામછ ત્યારે શું કરું? મને વહેમને ખાતર તમે સદંતર છોરી દેવ તે કરતાં મારી મુશ્કેલીની ખરેખરી વાત તમુને કહી દઉં તે બધું.”

“હા—મસ કહી દે. હું વચન આપુંછ કે તારી ગમે તેવી બૂબ હશે તો હું માફ કરશ. અને તારાથી છુટા પડવાનો વીચાર પરતો મુકશ, લે—આવ વચન, પણ જોજો! મને ઉડાવાની કે ઉઠાં બધાવવાની વાત કરતી ના! તેમ હોય તો મને ખુલ્લુ કહે, હું બલમનસાધથીજ અહીંથી ચાલી જઈ.”

“ઓ નહીરે મારા જન. હું તમુને એટલા મારા દીલના ખરાં જોસથી ચાહુંછ કે હવે હું તમારી આગલ કંધજ છુપાવા ચઢાતી નથી. પણ હું મારો ખરો ખુલાસો કેમ કરું?—ઓ મારી જીભના ટુકડા ખી કેમ નથી ચઢ જતા? જોવ મારા જન, તમુને આપું મારો બધો પ્રાણ. તમે મારે વારતે કોણ કોણની પર વહેમ રાખેચ તે હું મનમાં બધું સમજુંછ, પણ ખોદાના કસમથી કેહુંછ કે તે બધા વહેમ તમારા ખોટા છે. સીવાય કે એક—”

“ને તે કોણ?” જહાંગીરે આતુરતાથી પુછ્યું.

“નોકર—સલીમ!...નેના વિશેનો તમારો શક ખરો છે, પણ કેવા સંજોગ વચ્ચે હું તેનાથી એક ચઢ તે જ્યારે તમે મારી હપ્તકત સાંભળશો, ત્યારે મને ગુનેહગાર ઠેરવશો નહીં, કારણ કે હું તે વીશે હવે તોખા કરૂછ. હું આજ સુધી કોઈની સાંભેળી નથી નથી, ને મારો બેઠ મારા ગમે તેવાં અતલમનાં પણ જાણતાં નથી, પણ તમારી આગલજ ખેલુંછ તે એટલાંને ખાતરજ કે હું તમોને છોડવા માંગતી નથી.”

“એમ તો તુંને એક લઠુ ધરાની સાથે અને એક ડાબરડોંગ કસરત-વાલા સાથે સાઈં હવું એમ મેં ખાહરથી સાંભળ્યું ‘તું’, પણ તે કોઈના કહેવાની વત પર મેં તયાકડી બારખી ખ્યાન આપ્યું નહીં. પણ જ્યારે નજરે જાયલી ચીજોનેખી જુઠી પાડી તું હાથતાલી આપેછ ત્યારે ખુદરતીજ મને શું સો ઢિપજેછ.”

“મસ કરો મારા જાંશુ, હું તમુને બધું ખરેખરું કહેવશ, મારી ખર દયા કરો ને તમારો મારી તરફનો ખાર બરાકખી કમી કરતા ના.”

“વાઈ ત્યારે બધી વાત રહેવા દધને પહેલે આજનીજ વાતનો

ખુલાશો કર, તારો વર તું નથી પાળી શકતો તેથી તું મારે આશરે હાથમાં છે. હવે હું તુંને દરેક પાંતીનું સુખ આપવામાં કંઈ કચાશ રાખું કે તું એક પરકામ માટીડાનાં રૂમમાં એકલી ગઈ? કયુલ કીધું કે તારા વરે કહેલું—પણ તુંને મારો વીચાર નહીં આયો, કે તેથી મારો લાગણી કેવી દુઃખારો?”

“પણ હું ચોરી છુપીથી તાંક ગઈ હોવું તો કેની? હું તમે વહેમ કરો છો તેમ ત્યાં ગઈ હોવું, તો તમારા આવવાના વખતેજ શું કામ જાઉં? તો તો ખીજે કોઈ સલામત ટાઇમે નહીં જાઉં?—તેજ વીચાર કરોની! જો એમ સત્તર પંદર વીચાર રાખ્યો હોત તો તમને એકલાનેજ શું કામ ધરીને બેસતે? તો તો મારે ઘેર ટંકશાલજ પરતે? અમે પૈસાનાં એટલાં ઓસ્મારો શાના રહેતે?”

“વાત એમ છે કે, અગાઉ એ ઘેરવારનો પોરયો મુવો મારાપર મોહી પરયો તો ને ઘેસો-ઘેસો થઈ ગયો તો ને તેથી, મારા વરને પ્રોનીશરી નોટ પર પૈસા ધીરમાય ને બારાંખી ચઢરતાં આવેચ તે લઈ ચલાવેચ, એક દહારો તો મુવાએ મારા વરને ઝેર આપી દઈ પોતાની સાથે કોઠે દુર દરાજ ચાલી આવવા કહ્યું ને હું કયુલ થાવું તો જ્યાં ઘેર માર મારાં નામ પર ચઢરાવી આપવા કહેલું પણ હુંજ એકની બે થઈ નહીં.”

“બરયુરે એમાં શું આખર? તમે તો મરું મારી પોતાની જાત-એકજ કમાની લોકીનાં...એક દહારો, હું બાઠમમાં મોહણું નુછતીતી એટલા એ પોરયો કોઠે બાહર જવાનો હોશે તે ત્રીમત્રાક થઈને મારી આગળ જરા સેંટ માંગવા આયો; મેં જરાક તેના રોમાલપર સેંટ છાંટી આપ્યું, તેથી ખુશી થઈને મને એક ઠાસ કીધી—તે હું છેરછ પરી, કે ફરીયા એવું કરવાનો હોય તો મારે તાંક પગ ના મુકતો, હું તારા બાવાને કહી દેવશ...તે દહારા પછીથી આજની ધડી સુધી કોઈ દહારો કંઈજ નહીં...આજ તો મને ખાસ મારા વરના કહેવાથીજ એ મોહણાં બરેલાને સમજવા જવું પરયું. તેમાંથી હું તાંક એટલી ખોટી થતે નહીં—પણ મુવાએ મને ખોંદસ કરીને બેસારીને કાંઈ પેરીશથી કતી જેવાં પીકચર મંઝાબાં હોશે તે મને દેખા-રવા લાગ્યો. પણ તેટલાં તો તમે મારા જીવને બેમા કે હું હાથમાંથી તે પાના તેના દીલપર ફેંકી દઈને ચાલી આવી.”

“ને આમ તારા કહેવા સીવાય વધારે કશીજ વાતચીત થઈતી નહીં, એમ તું કહેછ?”

“ખચીતજ નહીં. તમે કહો તે કસમ ખાઉ,” સાકર બોલી.

“ત હરે સલીમની વાત ખરેખરી તું શું કહેવા માગેછ—બોલ બેવું?”
જહાંગીરે પૂછ્યું.

“મારો વર—વાધરો કેવી રીતનો છે. તે તો તમે જાણોછ—તે મને મારકાડ કરે, મારાં લગનનાં રોકડા, દાગીના કપરાં લતા જે હવું તે વચી સાટીને ખાઈ ગયો, વરી રોજીદો દારૂ પીને પસીને ગરકાવ છાંટી હાલતમાં ખીરીના વાસથી ગંધાતો મારી પાસે આવે ને હું ના કેહું તો મારી પર જખર જસ્ટી કરે, મુવો લાકડું લોહડું કંઈ જોયજ નહીં. ને ઘેરમાં આય મુવા બંગી જેવા નોકરને મારી આગળ મુકીને રાત્રે ધાર વાગે જુગારી ને છાકટાઓ સાથે રમી બટકીને આવે, હું સીક પડું તો મને ઝાંખીને જોય નહીં—

“એક દહાડો હું ધણી સીક હતી, ઠાંમા ને સરદીથી મારી છાતી ઉંચકાઈ જતી’તી, તેથી એ નોકર પોતેજ કાંઈખી ઘેરનો હાલો પાલો મારે વરે કરતોતો ને ડકટર દવાના પૈસાનાં વાંધા હોવાથી એ પોતાની ખુશી-થીજ એક રાત્રનું પલાસ્ટર બનાવી લાયો અને ધણી કાળજીથી તે મારી છાતી પર મુક્યું, એમ એક વખત મારા દીલને તેનો હાથ લાગવા પછી તે વધુ કાળજીવત બન્યો, મારાં માથા પર કોઈ વખત અરધી અરધી રાત વેર આપસ ફેરવતો, મારા પગ સેકતો, મને ગરમ પાણીનો બાફ આપતો મારો વર તે જાણતો, જોતો, તોખી દારૂની ઝુમમાં પરી રહેતો. મને કોઈ નોજ આશરો કે સારો સુખન નહીં, જ્યારે એ નોકર છતાં, હું સીક પડું તો ખામ નહીં ને તન રમડીને મારી પર મરી રીટ, એમ કરતાં મારુંખી દીલ ખેંચાયું ને—”

“બસ—બસ હું વધારે સાંભળવા માંગતો નથી. જહાંગીરે પોતાના બન્ને હાથ પોતીકા મોંઢપર ઢાંક્યા, સાકરનું દુષ્ટ બ્યાન સાંભળી એ અત્યંત દુઃખી થયો ને તેણીને વધુ બોલતી અટકાવી.

“તારો વર તદ્દન હેમક નીચમાં નીચ કંઝાલ છે કે જે પોતાની આવી બચુડીપ્રુલ ખામ જેવી ગરીબ યૈરીને સંભાલી શક્યો નહીં!”
જહાંગીરે ઉશકેરાયો.

“સાંભરો તો ખરા—એટલું છતાંખી અમો વચ્ચેનો મામલો એટલો બધો વધતો નહીં, પણ એક દહારો એ સલીમજ સીક પરયો ને તાપે તાપે ઉશ્કાય બેસાય નહીં તેવો થઈ ગયો. તેથી એક વખત એને રમ મંભાવવા રાતે

હાંક મારી ને તે હાજર થઇ નહીં શક્યો, તેથી મેં ખરી વાત કહી કે તે ઉડી શકે એવી હાલતમાં નથી ને ઘણો સીક છે, એ સાંભરીને તે મારી પર સાંભે ઉખર્યો, કે “જા, તેની આગળ જઈને પુછ, કાંઈ દવાદાર બર ચોપર કરીને મારો કર. તું માંદો પરેછ ત્યારે તે તુંને પુછેછ કેની, ને તું ધુવડની કાની શરમાયા શાની કરેછ ?” એટલે મને તેની ખોલીમાં ખુદરતીજ જવું પડતું ને એમ કરતાં દોસ્તી વધી પરી—”

“તે આજની ધરી શુધી—ખરૂં કેની ?”

“નહીં, જ્યારથી તમે મારા જીવજન ગેલાબની પીછાણ થઇ ત્યારથી અધું મુકી દીધું”

“ને તે દહડે હું સવારે સજ્જારે આયો ને તુંને પવન થયેલો, મેં કાકટરને ખોલાવેલો તે દહારાની શું વાત છે ?”

“ને ખરેખર ખનેલી વાત છે—હું સોગન ખાઇને કહુંછ કે મેં સ્વપ્નો જોયેલો તેનાથીજ મારી તબીબત બગેલી ને હું જે લવતી અકતીતી તે મારી શુદ્ધિમાં હું નહીં ઉતી. શું તે દહડે તમને કાંઈ વહેમ આવેલો ?”

“તાહરે નહીં ? હું આયો ત્યારે તો તમે ખેડે જણા હસી હસીને વાત કરતાતાં ?”

“હું પવનની ઝુમમાં કાંઈ હશી હોવસ, તેનો હસીને તેને જવાબ આપ્યો હોશી પણ તે દહારનો તમારો શક તદનજ ખોટો છે, હું કાલે એ વીરે તમારી સાથ વધારે ખુલાસાથી વાત કરશ. હમણા તો મોડું ઘણું થયું ને વાધરો આવવાનો વખત થયો છે.”

અને તે રાત્રે જહાંગીર કાઠિબી રાખેતાના ઢરાપરાં અને સાકર તરફનાં લવસીન વગર ખાત્તા મને ત્યાંથી છુટો પડ્યો.

વાર્તા નં. ૭૨ મી

હિલાવર દુશ્મન.

આવતી તા. ૧ લી એ બાહર પડશે.

પ્રકરણ—૩૦ મું.

[[“સો સાઈં પણ પાણી ખાઈં!” નિતીમાં ક-રીતી, સેકંડ હેંડ ઓરત! “યુ રુટ્ પીઠ બલેગાર્ડ!” ધડાકો, બચંકર અપમાન! છરી લાવ-નાક કાપું જેવી ખુનની ધમકી! મખમલી હાથની મોઢીણી! ભરથાર માટે લપકી! “ચંદ્રેશ્વરમાં કાટલું કહારશ! હજારવાર આવરાધ જાવું ને લાખવાર આવારી નાખું!” હા બસ-વહાલા મારા જાંઘળીર પર હું સફેદે કઈં જાઆન!!!]

સંભળ! સંભળ! ઓ; ખાં બાં જાંઘળીરથાહ સંભળ! તું છ છોકરાનો પીતા, વધાર, પરણેતરનો પતી, ધરખમ બેંકનો વડો, સૌને શીખામણ દેનારો સુદ્ધો શેઠીયો અને એક જોકેલી કપુતરીને હાથે સરગરદાન વેચાર્ધ ચાલ્યો?

તે દીને તે અઢી મણીકા જેવાં વજનદાર મગજે અને હાથો જેવાં ભારી દીલે સાકરનું મકાન છોડી ગયો, અને હોટલમાં જઈ ખાધા પીધા વીના હિંધે મરતક સુતો અને એક અચ્ચાં મીસાલ ફેકે ફેક રહ્યો.

ઉઠે! આ સમણું કેણે માટે? એક સાકર જેવી કંગાળ જુદીન સેકંડહેંડ ઓરત માટે? અફસોસ, જાંઘળીરે પોતાના મન સાથે કેવું ધ્રુષ્યું કે તેની પરણેતરખી સાકર જેવી દીલખુશ કરનારી પટપટયું હતે! તેવીજ મીનીટ મીનીટ દીલ બેહલાવનારી મોહબતવંતી બ્યુટી હતે!

“હા! સાકર, તારામાં કેટલા અધા ગુણ? માઈં દીલ રીઝવવામાં મારા જનમમાં જે કાષ્ટએ મને અનુપમ સુખ દેખાડ્યું હોય તો તે અને તેજ! પણ સૌ સાઈં ને પાણી ખાઈં! તું રૂપવંતી છે, દીલનો કરાર છે. આંખની ઠંડક છે, દેખીતો ફરેરતો છે-પણ નીતિમાં ક-રીતી!”

જાંઘળીર મન સાથે બખડતો રહ્યો. “પણ હવે શું કઈં? એક ધડીખી એ મારી દીલદારને નથી જોતો તો મારા જીવ પર છરી ફરેછ-તાહરે હું એને છોડી કેમ શકું? ને છોડી મુકું તો હું જીવી કેમ શકશ? ઓ સાકર, તેં મને કેવી મોઢીણી લગાડીછ?—પણ નહી, ન્યારે એને સહીમની દોસ્તીનો એકરાર કીધાછ, પોતાનું પાપ મારી આગળ કપુલ કીધુંછ, ત્યારે તો એ મને ચાહતીજ હોશે, ન્યારે એ મારે ખાતર સહીમને છોડી દેવા માંગેછ, મને છોડવા ધ્રુષ્ટી નથી, ત્યારે હું કાંય એને છોડું?” અને અને જાંઘળીર

ફરી એક વાર ડામાડોલ બન્યો. ખચીત, સાકરે તેના શરીર પર એવો તો મખમલી બહુઈ હાથ ફેરવ્યો હતો કે તેની ચમત્કારીક અસર તેની આંખ પર થઈ હતી, યાને તે છતી આંખે ગોચા આંધળો બની ગયો હતો, તેની બન્ને આંખે દુન્યાદારી જોવાનું ભાન ન હતું, પરદો ફરી વળ્યો હતો. સાકર અને સાકરમાંજ તે આખી દુન્યાનું સુખ સમાઈ ગયલું સમજતો હતો.

અને તેથી, સાકર સાથેનો મોહમતવંતો મેળાપ તેને ચાલુજ રાખ્યો. જ્યારેખી જહાંગીર તેણીને ધરે જતો ત્યારે તે તેને એવી તો રીઝવતી કે જેથી જહાંગીર સધલું દુઃખ-તેણી માટેનો સધલોજ અચુગમો બૂલીજ જતો.

તેણીએ હવે સલીમ સાથની દોસ્તી છોડી દેવા માટે હઠહઠતા કસમ ખાઈ લીધા ફક્ત વાહરાને ખાતરજ તેને નોકરીપર રહેવા દેવાની તેણીએ કાકલુદી કીધી; જોકે તે કાકલુદી સાથેસાથે સલીમ સાથની આગલી મોહમત, તેણીને નીરૂપાયેજ કરવી પડી હતી. તેના કેટલાંક મુસ્તકીમ કારણો દર્શાવવાને તેણી બૂલી નહીં.

“ને તેટલું છતાં”—તેણી જહાંગીરને કહેતી હતી. “તમુંને મારા કસમપર મારી પાક ઇમાનદારીપર જો વીશવાશ નહીં હોય તો પછી હું તમારીજ છેલ્લે. તમે ચાહે ત્યાં મને લઈ જાવો, હું આવવા તૈયાર છે! એક ખારખી મારો વર મને કોર્ટમાં ખેંચશે તો તેનીખી ચીંતા નથી. હું મારી હિમરમાં અઢાર વરસ વીટારી ગઈજ ને હું કેહવશ કે મારો વર જુલમ કરેજ ને મારું પોશણ રક્ષણ કરતો નથી, તેથી હું ખુશીથી તમારી સાથ રહીશ, પછી શું?”

“પણ જન તું તો એમ કોર્ટમાં કહેવા તૈયાર થાય, પણ મારી ધજતનું શું? તું જાણેજ કેની કે હું જ બચ્યાં ને પરણેલીનો વહી—”

“હટ, તમેખી શું ડીયર? હું કાંઈ ખરેખર કોર્ટમાં જવા માંગુજ? હું તો એક દાખલો આપુંજ, કે મારી મરજી ઉપરાંત મારા વરનું કંઈ ચાલે તેમ નથી.”

“પણ વહાલી, મને કાંઈ તારા વરનો વાંધો છે? મને તો સલીમનો વાંધો છે. તું ગમે એવા કસમ ખાયજ તોખી મારી ઝેરહાજરીમાં તે કંગાળ નોકર આગળ તુંને એકલી છોડી જવા મારા જીગરના કટકા થઈ જાયજ. કારણ કે એકવારની ધાડી દોરતી એમ કસમથી કે કસાથી કાંઈ ખુટકાવી શકાતી હોશે?”

“વહાલા, હજુર-હજુર તમને મારાપર વીશ્વાસ આવતો નથી? તો એવ ચાલો જોવું! તમારા હોટેલ નજીક એક નાસ્તો કોટેજ બાડે એવ. ને હું તમારી આંખની આમળ હંમેશ રાત ને દીવસ રહેવું, મારા વરને મલવું હોશે તો કોઇ દહાડો તાંહ આવીને મલશે; પછી કંઈ છે? તે બેઠે જશ્યુને રાજી રાખવા તમારે ગમે તે કાંઈ રકમ આપજો પછી સહીમ છે ને એ છે. અહીં બેઠે જશ્યુ ગરગશે, ને તે મુલો મારા વરને રાંધીથી ખવંરાવશે.”

“ને થોડા વખતમાં મારી બેંકની રજા પુરી થશે પછી?”

“ઝો, હેરે! તે પછી હું કંઈ તમને છોડવાની કે આકા? મને કલકતેથી સાથે લઈ જજો ને ત્યાં એક રૂમ રાખીને મારી આગળ આવીયા કરજો. મારાં જીવનન જાંચુ વગર એક પડીથી હું રહી નહીં શકું. એકાદે તે અજમાયસ કરજો. આની બાબત જાણુ કે તમે “જીવ” મારાથી છુટા થયાછ કે તેજ પળે મારું મુરદું પથ્થર પર પડેલું સમજજો!”

“મારી જાન તું જેમ મને છોડવા માંગતી નથી તેમ હું બી તુંને મારા જનમ સુધી છોડવા ઇચ્છતો નથી, પણ તારો વર—”

“તે બધું મારા પર છોરો-હું એવી ચુકતી કરશ કે તમે જનમ-ભરના મારી સાથે સુખી થઈ જશો. પછી કાણુની આપણને પરવાહ છે?”

“એટલે તું શું કહેછ? શું તારા વરથી છુટાછેડા દેશે યાતો તેને મારી નાંખશે?—”

“બધું જોદાનું કામ જોદા કરયો જશે, મારી દુવા એજમતી છે કે ચંદ્રેશમાં આપરે કોઇનાથી ઝોકા ઢોકા વગર એકજ થઈશું, અને આજનો આય મારો બોલ ખરો પડેછ કે ખોટો તે તમેજ જોશો. અરે મારાં જન! તમે શું સમજોછ? જેનું નામ સાકર, તમારે ખાતર મારા વરને કે સહીમને “પુરા”બી કરી નાંખવા હોશે તો હું તેમ કરવા તૈયાર થવશ. અરે અગાઉથી તમે મને મદ્યા હોતે તો મુલો સહીમ કે મારા વરને હું ખાસરેથી નહીં ખાંધે, બોલો હવે બી મારા પર ભરસો આવેછ કે નહીં?

“એમ એટલું બધુંકે? જહાંગીર, તેણીના પોતા તરફનાં બેમીમાલ હેત તરફ હેરત થયો અને તેના હેપકારમાં સાકરને સેંકડો ફરિસી-ઝોથી નવાજ લાલલાલ બનાવી નાંખી!”

“ચાલો વહાલા, એમ જાંગી સુધી આપરે કાઢનીબી વચમાં અડચણ વગર એક થઇ જઇએ, એવી આપરી આજની દુવા ફલે, તેથી આપરે દરીયે જઇ કુલ સાકર ચઢરાવી આવ્યો. છતી આજે ચાંદરાત છે ને કાલે રમજનન કદ છે, એટલે આપરી દુવા જરૂર ફળશે. ખરા હા, પેલું વસ્ત્રી આગળ નવું રેકલેમ થયું છે કહેછ, તે કેવું છે તાં હ જાણ્યો?” સાકરે કહ્યું.

“હા ચાચાલો, મારો કાંઈ ના છે?”

“સહીમ ઝો સહીધધમ જ તો વહેલો એક ટેક્ષી બોલાવી લાવ!” સાકરે તરત ઝારડર કીધો.

ખન્ને તૈયાર થઇ દરીયે ગયાં. ત્યાં સાકરે બંને હાથ જોડી દરીયા સાગર પાસે ખોળા બી બરીને મોટે મોટે દુવા માંગી કે અમારા ખારમાં નડતર કરનાર દુર થજો. અમુને જાંગી સુધી એક કરજો!”

જાંગીરે પણ તેનો પડધો કર્યો અને તે એકાંત ઠેકાણું તેઓએ ખુશીમાં ગુજાર્યું.

પ્રકરણ—૩૧, મું.

જાંગીરે જોયું કે સાકરને સહીમથી દુર કરવા માટે એકલો એજ ઈલાજ હતો કે એકાદ જુદી જગા લઇ ત્યાં સાકર કહે છે તેમ રહેવું.

એ વીચાર કરીને તેને હોટલ નજીકજ એક કુશાદે ધરનો રૂમ વાધરાની સાથે જઇ આરાસ્તે કરાવ્યો; તે ધર મોટું હતું અને જે રૂમ તેઓએ લખાવ્યો તેના પેસેજ બાજુના રૂમનાં ભાડુતની ગેલેરીમાંથી જવાય તેવો હતો.

અલખત રૂમ લખાવ્યા અગાઉ વાધરાની સંમતી જાંગીરે લીધી હતી. જાંગીરે અવારનવાર મન માનતી રકમ છીછીકી લેખે વાધરાને આપ્યો જતો હતો. અને તેથી વાધરો આ ગોઠવણથી પોતાના મન સાથે અતી ધણો ખુશ થયો.

આઠક દીવસ સાકર નવા રૂમમાં આવી રહી, અને જાંગીરે, પાડ પડેલામાં પોતાના નાના કાકા તરીકે ઓલખાવ્યો. તેણીએ આસપાસ વાત ફેલાવી કે તે કાકાજીએ સાકરને દીકરી કરી લીધી હતી. તેઓ ધણું પૈસાદાર હતા, અને સાકર તેમની લાડકી હોવાથી અને વર ગરીબ હોવાથી ધરનો ખરચ અલાવવામાં મદદ કરતા હતા.

જહાંગીર દીવસના, અગાઉ પ્રમાણે સાકરને મલતો, અને અવારનવાર રાત્રે હોટલમાં પથ્રુ સુવા જતો.

એક દીને વાધરાએ જહાંગીર પાસે બહુ અગત્યના કામ માટે એક મોટી રકમ માંગી, અને જહાંગીરે તેના ધરનો સખસો ખર્ચ હાલમાં પોતાને માથે ઉઠાવેલો હોવાથી હાલ તુરત આપવાતી ના પાડી; તેમ કરવાને સાકરે પથ્રુ જહાંગીરને અગાઉથી ઉશ્કેર્યો હતો.

વાધરાએ તે વીધેનો દાવ મનમાં રાખ્યો અને એક દીને જહાંગીર હોટલમાંથી જમીને મોડેથી રાત્રે ઘેર આવવા કહી ગયો. એતેદાક તેજ દીને જહાંગીર આવે તે અગાઉ વાધરો આવીને સાકરના રૂમમાં ઉઘી ગયો. અને જહાંગીરે ત્યારે ખારણું દોકડું ત્યારે કંકક અસુરેથી સાકરે ખારણું ખોલ્યું. પથ્રુ સાકરે વાધરો રૂમમાં સુતેલો હોવાનું જણાવવાથી જહાંગીરે ત્યાં જવું શોભા બરેલું નહીં માની હોટલમાંજ તે પાછો ફર્યો.

ખીજે દીને દીવસના જહાંગીર સાકર નજીક હતો ત્યારેજ વાધરો આવી લાગ્યો. જહાંગીરના દેખતા સાકર સાથે ચીઠડાં ફાડવા લાગ્યો, અને અમુક રકમ જે હમણાં ને હમણાં જહાંગીર નહીં આપે તો પાછી ધરે ચાલી આવવા હુકમ કીધો.

પથ્રુ તે દીને જહાંગીર જરા મક્કમ રહ્યો. વાધરાને ઝાઝુ કોકું આપ્યું નહીં અને ત્યાંથી વિદાય થવાની તૈયારી કીધી.

÷

÷

÷

ખીજે દીને રાતે સાતેક વાગાનો વખત હતો. અને વાધરો અસેમસે જહાંગીરને તેમજ સાકરને ગાળો ભાંડવા લાગ્યો. તે ગુસ્સાની ખુનખાર આંખો સહીત જહાંગીર આગળ આવ્યો અને તેને જતો અટકાવતાં કહ્યું.

“યુ રટુપીક ખ્સેગાર્ડ, તું મારી ખમરી સાથે આવું કામ કરવા અહીં આવેય કે? તું મને શું સમજેછ? અરે અત્તર ધરી હું ખરડો લખી આપુંય તે પ્રમાણે લખીને સહી કરી આપ, નહીં તો આજે ધડીયે છરીથી તાર ક્સેલુ ચીરી નાંખશ! તાર માથું ફેડો નાંખશ, બદમાસ, શેતાન, નાપાક, કોરગા અને એમ કહી તે છરી સોધવા લાગ્યો.

તેટલાં સાકરે ડધામલુ મોંઢ કરી જહાંગીરનો હાથ દાખ્યો, અને કહ્યું કે એ પીધેલા ખહારમાં છે. અને શું નું શું કરી નાંખશે. તેથી હાલ તુરત તે કહે તેમ લખી આપો ને હું પાછળથી ફાડી નખાવશ.

આ વખતની જહાંગીરની હાલતનું શું ધારવું ? તેમને એવો દુર અંદેશ હતો કેવળ ગાંધીજી બની ગયો. જહાંગીર એટલો તો કસરતખાન હોતો કે તે ઇચ્છતે તો છાકટ વક્ટલેન વાધરાને એક લહેજમાં પટકો નાખી શકતે. પણ મને તેમ તોખી એક અહસ્ય હતો ? એક અહસ્યનું બળ એક હાથી જેવડું હોવા છતાં ખાડે વખત ઇજ્જતને ખાતર તેને બકરી સમાન રહેવું પડે, તેમજ એક અધમ મવાલી જેને “કમ જોર જોર ગુસ્સા બહોત” તેને મનથી તેની કીડી જેટલી શક્તી પણ વાધના બળ જેવી હોય ! કારણ તેને ઇજ્જતનો કે શરમનો ભય હોતો નથી !

તેથી તે આડોશી પાડોશીના વિચારથી અને આબરૂનાં ભયથી ગાંધીજી બનેલા જહાંગીર પાસેથી છરી બતાવોને બંધે ચીઠી તેણે લખાવી લીધી.

એક ચીઠીમાં લખાવી લીધું કે તમારી પરજીતર સાથે જે ગેરવર્તણૂક કીધી તેની માફી માગું છું. બીજી ચીઠીમાં લખાવી લીધું કે આજની તારીખ અગાઉના ઉછીના લીધેલા સર્વ પૈસા ભરપાઈ થયા છે.

આ બે ચીઠીઓ લખાવી લીધા પછી વાધરાએ હાંત્યાં કચકચાવી કહ્યું કે “જેયું અચ્ચાજી, વાંકી આંત્રણી વગર ઘી નીકળે નહીં...મેં સુજી સમજીને રકમ માંગી તે નહીં આપી ને હવે આ બે ચીઠી કેવી ગુપચુપ લખી અપાઈ ? અને ત્યાંથી તે મગફળીથી ટુચકારતો બબડતો ફફડતો ચાલી ગીયો.

તે પછી તરતજ ગુસ્સાનું ઝેર મારી નાખવા સાકરે જહાંગીરને મનાવી લીધો કે “તમારી અને મારી બંનેની ઇજ્જત સાચવવી હોય તો આજ ચીઠીની વાત કોઇને કહેતાજ ના. હું એની પાસેથી એ ચીઠી લઇને ફાડી નાંખજી. અને તમને ચંદ્રોજમાં બતાવી આપશ કે એ મુવો આવો જુલમ કરીને જીવતો રહેજી કે ? તમે જોશો કે હું એનું કેવું કાટકું કાઢી નાખું ?”

“જેવ, મારા પ્રાણ તમે એ બાબત ઉચકરાઇને કંઈથી જોરનું દોર ના કરતા. એ તો મુવો સદાનો એવો છે. જરા કાંઈ જોણું પડે તો બધાની સાથે એમજ કરેજ ને મુવો ચીઠીઓ લખાવી લઈ તેઓને પૈસા મેળવવા સતાવે ! એવા ભરતે ગીમાના પનારે પડી ત્યારેજ તો મને નાચ્ચારીએ બીજા બીજાને હાથ જોરવાનું ને આબરૂની ધુળધાણી કરવાનું શું કેની ? એ એવું કરીને બધાની બાબતમાં ફાવી ગયોજ, પણ તમારાં બાબમાં હું એને કદી ફાવવા દેનાર નથી.”

‘તેથી વહાલા જાગુ હું હાથ જોડીને માંગી શ્વેતું, કે હમણાં તો શોહીનો ગેટ ગરીને અખારા કરી જવ, ને મારે ખાતર. જો કદી કંઈ રકમખી એ માંગે તો મુવાને ઝાંસજો. ને કાંઈ અન્યુજ નહીં હોય તેવો દેખાવ કરજો; ને કાલે મારે ગજો લાગી જવા વહેલા આવજો, નહીં તો દીલમાં કપટ રાખીને હું તવલી તવલીને મરું તેમ કરતા ના.’ અને અત્રે એક નાના આળકને પસવારે, પટાવે, તેમ સાકરે જહાંગીરને અતી ધણા હેતથી પસવારી દાખી ચાંપીને ઉરકેરાયેલો ઠંડો કાંધો.

“દીક છે વહાલી, હું તારેજ ખાતર શોહીનો ગેટ ગરી જઈ એ કુત્રા જેવા નીચ માણુસે મને કીધેલું ઇન્સલ્ટ ભુલો જાડેં, કે જેવું મહાઈ, હડહડતું અપમાન મારી આંખી જીંદગીમાં મેં કદી પણ અનુભવ્યું નથી. મારી જગાપર બીજો કોઈ માણુસ હોતે તો શું કરતે, તે હું કહી શકતો નથી. તારા કાલાંવાલાજેજ મહાઈ મન પાછું પીગલ્યું. નહીં તો આજથી એજ તારા વરને લાંધે હું તહાઈ મોહણીની કદી જોતે નહીં!”

“ઓ! તમારેથી તેમ થતે? મારું મોહણું જોયા વગર તમારેથી રહેવાતે?” સાકરે જીજીજીજી આંખો ફેરવીને ટકારથી પૂછ્યું.

‘તારી જીદાઈ મારાથી નહીં ખમાતે તો હું જીવપર કરીને મારો છેરો લાવતે, પણ આવું અપમાન તો હું નહીંજ ખમું. ઓ, એ કટલો નગુણો ને નીમકહારામ? પગના નખથી તે માથાના ખાલ સુધી રંગેરજ હું તેનું પાલન કરું, તેને, તેનેજ એ આવી ગલીચ ગાળો દે? એવો બેશુન્યાદ માણુસ કદી જોયેલો નહીં. તું મને કલકતેથી ત્રેનમાં પહેલ વહેલી મલી, તેં તારા વર સાથે મને ઓલખાણુ કરાવી, એ તારા વરે મને બોહસા બોહસ કરી તારી સાથે મને ભેરાવા દેવાની ખાખસુસ તકો આપી, ને જ્યારે તેની રાજી રજમંદીથી મેં તારીપર દીલ બાંધ્યું. મેં હજારો રૂપીઆ તારે ખાતર સદકે કીધાં, ત્યારે તેનો મને આય બદલો?’

“ઓ મારા જીવ, મારા જીગર તે બધું હું સમજીજી, એ એવો કફેરો છે, તેથી મારું હૈયું કપકપ જાયજી. ગમે તે થયું, પણ હું તમારેથી બદલમ નથી ને કદીખી બદલાવશ્ચ નહીં. તમુંને થયલાં અપમાનથી મારાથી છુટા પડવા માંગતા હોય તો મને બંદુકની ગોળાથી વીંધી નાંખો, મારાં જીગરમાં છરી લોંકી દેવ, મને મારી નાંખો. શ્વેતું ગીત યાદ છેની કે,

“જરથોસ્તી મહાજાન પર મારો સદકે કરું જાઆન,
તેમ વહાલા મારા જહાંગીર પર હું સદકે કરું જાઆન!”

“શું કર, તારી સાથ એવું તો મારું દીલ લાગી ગીયું કે કોઇથી ભોગે મારાથી જુદું પડી શકતું નથી, એ તારે ખાતર તો મારો માન, મરતભો, બેકતી બેખમદારી, ઘેરી, ખચ્યા, આખર, ધનત, અકલ સધલુ ઔરજીપર વાખાતું નાંખી દીધું, અને હવે થોડીક દોલત ને જન દક્ત ખાકી છે. કહે તો તેમી આપીને આય દુન્યાથી ચાલતો થાવું?”

“ઓ હજાર વખત હું તમારા પરથી ઓવરાઈ જવું ને લાખ વખત એ મુવાઓનોજ નાશ થશે ને આપરો સુખી દહારો આવશે. હાલ થેરો વખત ચપી જવ. ને એ ભરતે ગીયો ચાલી ગયોય તે કદાચ ચારા મારા જેવા પાછો આવશે ને મારા જનને જે તે ખેલશે તેથી બહુ કે તમે આજનો દહાદો હોટલેજ સીધારો ને તાંહજ પોહેરજો. મારો ખદો જીવજીતને જવો” અને તેણીએ દસેદસ આંગલાના ટટાક કુટે તેવી રીતે ઓવારણા લીધા અને ખેલી.

“ઓ ખોદાય શું કરે. તમુંને મારી અ ગલથી મોકલતાં મારા છાતી ફાટી જાયછ-છાતીપર પર્યર મુકવો પરેછ મુવા જુડાને લીધેજ આય ખમવું પડેછ. જો હું એકલી હોવું તો તમે મારા ગાય ગોલાખને જરાખી દુઃખી થવા દેવું નહીં. લાચાર છેલ્લું જન, તરદી પડેછ તે મને માફ કરજો.”

જહાંગીર તે નાજુક નાગણને ખગલગીર થયો અને તેના જેઠરી હાથ ઉપર કીસ લઇ તેજ હાથપર જલદી પાછાં મલવાનુ વચન આપ્યું. અને ત્યાંથી વીદાય થયો.

અફસોસ! નાગણની જેઠરી જળખાં જહાંગીર પુરેપુરો લપેટાતો ચાલ્યો, પણ તેના મનથી તો તે સાકરના શીરામાં તરતો હોય તેવુંજ તેને લાગ્યું.

ઓ નેક પુરો! શીખો, ગોખો અને ધડો લેવો, તમે મને એવા શીરેતા હશે પણ તમેને સેહતાન ખનાવનારી દુન્યામાં લાલચ ભરી ચીજો એવી એક પડી છે કે જેમાંથી સાચુત કદમે અને મકમ મને છુટ્યું બીલકુલ મહાલ છે. સદા લાલચ અને નખલું મન, તમારી મને એવી મક-મતાની સામે થશે, જેને મારી હટાડવું એજ દુન્યા જીતવા ખરાખર છે.

પ્રકરણ—૩૨ મું.

[પતી-પતની વચ્ચે દાવપેચ! અધધધ! ભરથારને પુરો કરવા ધીમું હેર? બે માસમાં ધણીની હાશને ઠેકાણે પાડવાની ગણતરી! બધરીની બરકતે બનેલો બે ઘડીનો શેડીઓ! જીવની મીઠાસ, હાથની નરમાશ! પેટ ભરતી તાડી, ફરવાને ગાડી, મનગમતો વાઇન, દીનરાત મોહ્યતમાં માઈન્ડ!!!]

ખાનખહાદુર જહાંગીર જેવો સફર ખીસ્લુ હાથમાંથી છટકી જાય તેનો ભય, જેમ સાકર તેમ વાધરાને પશુ હતો, કારણ કે સાકર જ્યારે વાધરા સાથે એકલી પડતી ત્યારે, સહીમ અને ખીજઓ વીધે જહાંગીર વહેમ ખાતો હતો એવી હિડતી હિડતી વાતો, તેણી આગળ કરતીજ રહેતી હતી. વાધરો સમજતો હતો કે એકવાર તેની પોતાની યા સાકરની નેક-નામી ભરેલી અંગત કારકીદીથી જો જહાંગીર પુરેપુરો માહેતગાર થયો તો તે એક ઘડી તેને ત્યાં હોમો રહેવાનો નથી; તેથી તે જહાંગીરને દાવપેચમાં લેવાની તક કેટલાક વખતથી સોધતોજ રહેલો કે જેવી તક તેને ગયા પ્રકરણમાં દર્શાવ્યા મુજબની મલી ગઈ.

તે જીમખરાડા, ગાલ ગલોચ અને નક્ત, નાગું ઉધાડું બોલી છરી દેખાડી ધમકી આપી, જહાંગીર પાસેથી ચીઠી લખાવી લેવામાં અંતે ફાવ્યો; તેણે જોયું કે જહાંગીર હવે તેના સપાટામાંથી છુટવો દુશ્વર છે. પશુ વળી જખરીથી ને ધમકીથી લખાવેલી ચીઠીથી તે ભડકી ન જાય તે માટે તેણે તરતા તરત સાકર મારફતે તેમજ પોતે એ ખાખત ઉપર ઠંડુ પાણી પશુ રેડવાનું ચાલુ રાખ્યું!

સાકરે જહાંગીરને કેવી રીતે પટાવી રમાડી લીધો તે આપણે વાંચી આવ્યાં છીએ. અને વાધરાએખી થોડીક નાંખાની રકમ ખીજ કહડાવી, તે દીને છાકટ હાલતમાં કાંઈ બોલાયું ચલાયું હોય તો મનમાં નહો રાખવાની આડકતરી દરગુજર ચાલી લીધી!

એટલે સાકર જહાંગીર વચ્ચેના મીઠાશમાં કરો ખટાશ થવા પામ્યો નહીં અને ગાડું જેમ ચાલતું તેમ ચાલ્યું.

એક તરફ સાકર જહાંગીર સાથે નવે ઘરે મળહ મારતી હતી. ને ખીજ તરફ વાધરો સહીમ સાથે જહાંગીરને પૈસે ધ્રુમ દાર ધીમી માહર-આવરી જીને ઘરે લેહર મારતો હતો.

એક દિને તેવીજ લેહરમાં વાધરા, સલીમ આમલ બહાદુર મારવા લાગ્યો. અને જહાંગીર પાસે લખાવી લીધેલી ચીઠ્ઠીથી, ગોચા જાન્યુકની સોનાની ચંદ્રી હાથ લાગેલી જણાવી.

વાધરાની આવી હીકમત સાંભળી સલીમેબી કેવી રીતે જહાંગીર પાસેથી તેના જતી વખતે પૈસા કઢાવ્યા હતા તેની સીકત હાંકી !

પણ સલીમથી એ દાસ્તી જુમમાં બેલાઈ ગયેલી હાજીકતથી વાધરાનાં નેણ ફરી ગયાં. અને સલીમ પર વાત કરતાં છેડાછ પડ્યો.

વાધરાની લડત એ હતી કે સાકરના મીઠાસથી મોઢ પામી જે કોષ્ટકમાં કોષ્ટકને બી પૈસા આપે તો તે લેવાને તેના એકલાને હક હતો. કારણ સાકર તેની પરણેતર હતી. અને પૈસાને ખાતરજ તે તેણીને છુટથી બીજા સાથ બેળાવા દેતો હતો.

આ તકરારને બીજે દિને વાધરાએ સાકર આમળ બઈ સલીમને આપેલા પૈસા સંબંધી જુરનેજુ કીધી.

ચક્રાર સાકરે કાને હાથ ટીધા કે “જહાંગીરે સલીમને નોકર સમજ કાંઈ ખુશીથી રકમ આપી હોય તો મને ખબર નથી !”

આ ઉપરથી એક ખ્યાલ આવવાથી, અહીં વાધરાએ જહાંગીરને રાજ રાખવા એક પલાન રચી કઢાડ્યો અને તે પ્રમાણે સાકરે જહાંગીરે આવી મલતાં ખુબ ઉજરેઈ, રહીને વાધરાની ફરીયાદ રજુ કીધી.

“મુવો મરતો બી નહીં?—નેક માણસો પટોપટ મરી જાય તો એજ મુવાનું મોત નથી આવતું? તમે જુને ઘેરથી આવતી વખત સલીમનાં હાથમાં રકમ મુકી તે એને ખબર પડી, તેથી મુવાએ જાણ્યા સલીમને જીવલેણ માર માર્યો; તેની છાતી પર ચઢરી ગયો ને મજ દખાવીને તેનું ખુન કરવા ગીયો; સાઈ થયું કે સલીમ ત્યાંથી ખસી ગીયો, નહીં તો મુવો એનો જીવજ લેતે તો હું શું કરતે?” તેણીએ રકમસ જેવી બની બઈ ચલાવ્યું.

“એ હીસાએ વાધરા ધણે મુજ છે હાં?”

“અરે મુવાને મરતી બી નહીં થતી, મુવો મોટર તરે આવી બી નહીં જતો, કે મારો છુટકો થાય. જેવ વહાલા જાંઝુ, આજે તો સલીમ પર છે. કાલ જીને તમારી પરબી મુવો હાથ ઉચકશે, તેથી મને ધણાંજ

ધુન્નરાં લાગેછ-એક મારી શહીએ આપેલી એક એજમતી ભુખી છે કે જે એવું ધીમું ઝેર છે કે જે મહીને આરો આવે, પણ કોઇને વહેમજ નહી પરે! તે અજમાવું,-કે મુવો થોડા વખતમાં પોતાની મેળેજ લાંબો ટાઈટ થઈ જાય?"

જહાંગીર સાકરની આવી એકાએક ધાટી ગયું વલણ ભેઘને ધડીબર ચક્રીત થઈ ગયો. તેને મનમાં વીચારીયું કે આજે પોતાના પરણેલા ભરથારને પુરો કરી નાંખવા તેણી માંગેછ તો કાલ જીતે મારી બી વારી આવે ખરી કે?"

"નહીં વહાલી જન, હું એ બાબદ પર મારો ટેકો આપતો નથી. સ્વાર્થને ખાતર એવાં પાપી કામને હું ખરા જીગરથી ધીકાઈંછ. વાધરો મમે તેવો છે-પણ એ તારે માથે છે તો તું મજતમાં છે. નહી તો તરી આખરું શું? શું એ મરી જવા પછી સહીમ તુંને સંભળશે-"

"ને અય તમે મારા પોલાદી પહેલવાન જેવા "જન" કેવા છેવ? મુવો બીખારી સહીમ શું મને પાળતો તો? મમે તે થાય હું તો આજથી ચાહમાં, તેમજ દાઝમાં મારી શહીએ આપેલાં પેલાં ધીમાં ઝેરની ભુખી થેરી થોરી એ મુવા વાધરાને પાયા કરશ. જેથી મહીને જે મહીને એનો નીકાલ થઈ જશે ને કોઇને સપને બી ખમર નહીં પડશે. કોઈ એમજ જણશે કે ધણો દાઝ પીવાની આદતથી કલેજી કોહી ગયું ને હાટ ફાટી હોશે, ખંઢ, બીજી શું?" તેણી હસતાં બોલી.

જહાંગીર તો તેણીની વાતથી તેણી સાંમે દયામલોજ ભેતો રહ્યો. તેને કશી પોતાની સંમતી આપી નહીં. એટલે તેણીએ ચલુ રાખ્યું.

"એ ભુખી મારી શહીએ અજમાવેલી છે. તેનો વર બી મુવો ધણોજ હેરાન કરતો તો, તેને કરચ કરચ ખાધા પીધામાં આપ્યા છાધી એટલે જે તન મહીને આંકો આવી ગયો? જેવની જાગુ, જેવો એ ટાકો ધરી કરે કે એની લાગને તરત કુંગરવારી પરજ મોકલી આપજો ને ત્યાંજ કીચા કામ કરાવજો, પણ જેવો એ ખલાસ થાય તેવું પહેલું કામ એ કે એને તમે પાસે લખાવી લીધેલી પેલી ચીઠી શોધી કહારીને ફારી નાખજો કે જેથી કોઈના હાથમાં જાય નહીં."

ચીઠીની વાત સાંભળી જહાંગીરને હવે જરા હલત આવી, અને

તેથી તેને ધ્યુપધ્યુ મને તેણીના વીચાર સાથે હાથ તરત મળતાપણું ખતાવવામાંજ ડાહપણું જોયું.

તે પછી દરરોજ જહાંગીર આગળ સાકર વાધરાની તખ્તીયતનો રીપોર્ટ કરતી—“આજે તો મુવાને ઉલટી થઇ. આજે તો બસ્તેગીયાનાં પેટ છુટી ગયાં, હવે તો તદન હાડપીંજર થઈ ગયોય જો! જે વખત જમણે તેમાં થોડા વખતમાં કાસર પડી જશે!” વગેરે.

વળી કોઇ કોઇ દહારો કહેતી—“આજે પાઉ માખન ને જેલી સાથે પેલી ઝેરી ભુકી ભગાડીને આપી દીધી! આજે તો નાસ્તા પર મુરંખામાં તે બભરાવી. કાલે તો ટોમોટા સોસમાં ભુકી ભેરીને ખીચડી સાથે ખવરાવી, કારણ મુવો સોસ ધણેજ ખાયય, પેલે દહારે તો દારૂની ખાત્રી સીસીમાંજ અગાઉથી બમરાવી રાખી કે તેમાં મુવો દારૂ મંઝાવે ને પીયા કરે.”

રંક ખીચારો જહાંગીર! તે એટલો તો ગુંચવાઈ ગયો કે શું કરવું તે મને સમજ પડી નહીં. સાકરે તો ખસ હવે વાધરાના મંચ પછી કેમ રહેવું, ક્યાં રહેવું, ક્યાં ફરશું હરશું, કેવી મજાહ કરશું તેનીજ વાતો જહાંગીર આગળ ચલાવતી અને જહાંગીર તેણીના પ્યારને ખાતર વામા-તામાયા ધુંધસ જેવો ડાકું હીલાવ્યા કરતો, અને આ આદતથી કેમ છુટશે ને શું થશે તેના વિચારમાં પડતો.

ખીજી તરફ વાધરો પેતાનાં જુદાજ પલાનમાં હતો. તે અનેક બહાણે જહાંગીર પાસે રકમો કહડાવ્યોજ જતો હતો, અને હવે તો એસકી ટટ ફરી અધરીની આવકે જોયા શેડીયો બની ગયો હતો!

જુગાર રેશ અને દારૂનો તેનો શોખ હવે ઓછાઈતી ટોચે ચઢ્યો હતો. તે ખુણે ખંટોલેના તેના જેવાજ ખોરમા ખાપરમા દોરતોની ટેલીઓમાં જઈ પાસા ઉપર પછસા રમવાને એક ધડીખી ચુકતો નહીં.

એક દીને વળી તે હારીને કરકો હાન થઈ ગયો. અને કરજ ઠાધેલું હોવાથી એક મોટી રકમ જહાંગીર પાસેથી કેમ ઝાકાવવી તેનો વિચાર કરવા લાગ્યો.

ખીજે દીને સાકર સાથે વાત કરીને તેને જાઠવણુ કરી તે એ કે જહાંગીર સાથે તેણીએ કોઈ દુરદરાજ ગામે ફરવા નીકળ્યા જવું, અને તે મસે તેને રાજી રાખી એક રકમ તેની પાસેથી સાકરે કઢવી આપવી.

જહાંગીર જ્યારે હોટલેથી એક દીને સાકરને આવી મળ્યો ત્યારે સાકરે મરમીનાં દીવસોમાં દીલે પસીનો પડવાની ને કંટાળી જવાની ફરીયાદ કરી, અને થોડા દહાડા ગર ગામડે હવામાં ફરી આવવાની મરજી દેખાડી.

“મરે, માથેરાન મહાબલેશ્વર કે દેવલાલી જવા તો ગમેછ જો, પણ વરી કોઈ તમારું કે મારું જોળખીતું ત્યાં મળી આવે તો આપુંને સાથે જોઈને ચાવાચીવી કરે તે કરતાં તો એકાંત કેઠે ગર ગામરે ફરીયે કીનારે હોમ તો મળેનું. ત્યાં એકલાં આપુંને મળક પડશે.”

“પણ મારી રજા હવે પુરી થવા આવીછ તેનું શું?”

“ઓ! તેહરે તો ચાલો કલકતે! તાંહજ તમારી આંખની આગળ ને આગળ સદા તમારીજ થઈ રહેવા હું તમયાર છેઉ?”

ઉપરા સાપરી છેલ્લા બનેલા બનાવોથી જહાંગીરનું મન કંઈક મંદ પડી મયું હતું પેઢી ચીડીનો બનાવ, તે વખતનું બચકર અપમાન, સાકરની સલીમ સાંઘની ધાડી દોસ્તી, અને વાંધરાને ધીમા ઝેરથી ઠાર કરવાની તેણીની વર્તણૂકથી જહાંગીરનું માથું ધ્રુમવા લાગ્યું હતું તેના દીલ માંહેલી એક ચોકસ શક્તિ તેના માંચામાં ટકોરા મારી કહેતી હતી કે “સંભાળ સંભાળ!”

[અપૂર્ણ]

આ જહેરી નાગણુની મોટાં ૨૫૦ પાનાની આખી સંપૂર્ણ વાર્તાની ચોપડી, ચીત્રો સહીત રૂ. ૨)ની કીંમતે મલે છે. રૂ. બેનો મનીઓર્ડર કરનારને પોષ્ટેજ માફ અથવા મુંબઈમાં ઘર બેઠાં હાથોહાથ પુગશે. વી. પી. થી છ આના વધું.

ડે. કાફર મારકેટમાં મુંબઈ, (ફાન: ૩૦૩૯૮)

બાહર પઠી ચુકેલાં પુસ્તકો:—

- ૧ પ્રેમના પાખંડ
- ૨ દોસ્ત હો તો અયસા હો !
- ૩ જુદાઇનો જખમ
- ૪ રેસનો રંગારી
- ૫ નારી નીરાલી
- ૬ લગનનાં લફરાં
- ૭ પૈસાની પુળરણી
- ૮ મહોબતના મક્કર
- ૯ અદ્ભૂત ઉદાવગીર
- ૧૦ કીસમતનાં કોટક
- ૧૧ ભાગ્યવંત ભામીણી
- ૧૨ ખાવોંદ કે ખળનો ?
- ૧૩ બીજવરની બાજી
- ૧૪ પાડોશીની પુત્રી
- ૧૫ ગોરી બલા
- ૧૬ ગરીબીનો ગુનાહ
- ૧૭ અદેખાઇનો અંધાપો
- ૧૮ નાર નીરાધાર
- ૧૯ પર કોમી પ્રેમ
- ૨૦ પૂર્ણ પતીવ્રતા
- ૨૧ રૂપની રાણી
- ૨૨ છિછાલીનો અંત
- ૨૩ ચતૂર ચાતુરી
- ૨૪ કુદરતની કરામત
- ૨૫ પરજીયા તો મફત !
- ૨૬ પ્રેમ શકતી
- ૨૭ ડોળતી દયાનત
- ૨૮ તોખમમાં તમેશમ
- ૨૯ બળવંત બળીદાન
- ૩૦ દિલાવર દિલબર
- ૩૧ ફોકતનો ફાંકો !
- ૩૨ કન્યા કસોટી !
- ૩૩ તગદીરનું તાલુ
- ૩૪ કમબખ્તીના પારાવાર !
- ૩૫ પ્રેમનો પરમાર્થ
- ૩૬ ખુબસુરતીના ખેલ !
- ૩૭ ગમ્મતનાં ગાખરાં

- ૩૮ માયાકુળ મહિલા
- ૩૯ દયાનત તેવી બરકત
- ૪૦ બહેમની વિપતી,
- ૪૧ પ્રેમનું પ્રયત્ન !
- ૪૨ વફાની પુટલી !
- ૪૩ ખુને જીમર !
- ૪૪ 'અનાથ યુવતી'
- ૪૫ નાઝનીન મહેઝબીન !
- ૪૬ "કરપીણ કોરજો"
- ૪૭ "કુળવંત કળી"
- ૪૮ બુલબૂલ કે બળા ?
- ૪૯ નેકળદ નરજેસ
- ૫૦ વિર વનિતા
- ૫૧ દમાબાબ ફુન્ધા.
- ૫૨ નકલી નાઇટ
- ૫૩ ઠગાઇ કો'ની સમાઇ ?
- ૫૪ અપકાળંધ બરથાર !
- ૫૫ "ભોળપણનો ભાર"
- ૫૬ વિવાહ પછીના વિધન !
- ૫૭ નાદાનીનો નતીબો.
- ૫૮ એક તાગડો.
- ૫૯ "વનમાગી વનિતા."
- ૬૦ ગરીબીનો ગજબ.
- ૬૧ પવિત્ર કે પાપી ?
- ૬૨ વેશવાળ પછીના વાદળ !
- ૬૩ બે હમાન કાચુ-મરદ કે જોરત !
- ૬૪ અફસોસનાં આંસુ
- ૬૫ "પાપી પત્ની"
- ૬૬ દિલની સામ્યી
- ૬૭ કમાલ કે મિટી !
- ૬૮ નિરાળી નિરધન
- ૬૯ બલાનું બલું !
- ૭૦ ખુદાને દારનું બેડું
- ૭૧ મમાજીક મંકટ

વાર્તા વિભાગ-પુસ્તક નંબર ૭

જ્યારેખી તમેને રળીયામણી
સાંજ ગુજરવી હોય ત્યારે,
અમારા લીબરટી બારની
મુલાકાત લેવા
ચુકશે નહીં.

હમારે ત્યાં સર્વ જાતનો, જાણીતાં મેકરનો,
પ્રાન્ડી, વીસ્કી, વાઇન, તથા રેફ્રીજરેટરમાં
થંડો ક્રીમલો બીર હંમેશાં તૈયાર મલશે.

ગરમાં ગરમ ખાવાનું પણ તૈયાર મલશે.

લીબરટી બાર બીલીયર્ડ સેલુન

ટે. નં. ૨૦૯૨૮, ગીરગાંધ રોડ, મુંબઈ. ટે. એ. 'ફ્રી.'

Liberty Bar & Billiard Salloon-BOMBAY.

